

Erfaringer fra prosjektet ‘Pusterommet’ i to folkebiblioteker i Vestfold.

Bruk av servicedesign for å la ungdom medvirke i utvikling av biblioteket som sosial møteplass, i et folkehelseperspektiv

Sigrunn Tvedten

VESTFOLD
fylkeskommune

SANDEFJORD
KOMMUNE

HORTEN
KOMMUNE

Sigrunn Tvedten

Erfaringer fra prosjektet 'Pusterommet' i to folkebiblioteker i Vestfold.

Bruk av servicedesign for å la ungdom medvirke i utvikling av biblioteket som sosial møteplass, i et folkehelseperspektiv.

© 2018 Sigrunn Tvedten
Universitetet i Sørøst-Norge
Horten, 2018

Skriftserien fra Universitetet i Sørøst-Norge nr. 1

ISSN: 2535-5325 (Online)
ISBN: 978-82-7860-328-4 (Online)

Utgivelser i publiseres som Creative Commons* og kan kopieres fritt og videreformidles til andre interesserte uten avgift. Navn på utgiver og forfatter(e) angis korrekt. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.no>

Forord

Våren 2016 fikk jeg i oppdrag av Vestfold fylkesbibliotek å følge og dokumentere prosjektet 'Pusterommet', og høsten 2016 startet prosjektet opp. Jeg har i løpet av prosjektperioden vært så heldig å få følge en engasjert og kompetent prosjektgruppe utfolde seg og drive frem et helt nytt bibliotektilbud for unge i to folkebiblioteker i Vestfold. Jeg takker hele prosjektgruppen for å ha inkludert meg på møtepunktene underveis, både i prosjektmøter, workshoper og gjennom intervjuer. Jeg takker især prosjektleder Pernilla Slotte Hjermand ved Vestfold fylkesbibliotek for et stort engasjement, kunnskap og tålmodighet, samt villighet til å åpent diskutere ulike problemstillinger underveis. Hun har også kommet med en rekke kommentarer til teksten. Jeg takker folkehelserepresentant fra Sandefjord kommune, Unni Margreta Aadne, for flere nyttige kommentarer og samtaler underveis, og takk også til folkehelsekoordinator fra Vestfold fylkeskommune Anne Slåtten for nyttige innspill i forbindelse med prosjektmøte, samt kommentarer til rapporten. Ikke minst må jeg takke både de bibliotekansatte i prosjektgruppen og de ansatte ungdommene for deres engasjement og villighet til å dele sine meninger og erfaringer med meg. Ingen nevnt, ingen glemt. Alle tolkninger og analyser i rapporten, inkludert eventuelle feil, står jeg ansvarlig for.

Vennlig hilsen

Sigrunn Tvedten

Bakkenteigen, juni 2018

Sigrunn Tvedten jobber til daglig som universitetslektor i sosiologi, ved Universitetet i Sørøst-Norge.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	1
1.1. Bakgrunn: Prosjekt 'Pusterommet'	1
1.2. Prosjektets bakgrunn og formål	1
1.3. Prosjektets aktører og organisering	3
1.4. Verktøy for medvirkningsprosesser	4
1.5. Om følgeprosjektet og rapporten	6
2. Ungdom i Vestfold – folkehelse og møteplasser.....	10
2.1. Folkehelse og lokalt folkehelsearbeid	10
2.2. Barn og unge i Vestfold: trivsel, velvære og møteplasser.....	11
3. Samfunnsvitenskapelige perspektiver: ungdom, medvirkning og møteplasser.....	14
3.1. Ungdomstid og møteplassenes betydning	14
3.2. Medvirkning, deltakelse og folkehelse.....	15
3.3. Folkebiblioteker som møteplasser og bidrag til sosial kapital	17
4. Prosjekt Pusterommet: prosess og gjennomføring	20
4.1. Ansettelse av ungdom	20
4.2. Workshop med systemorientert design og servicedesign.....	22
4.3. Ungdomsrommene – et sted å henge	27
4.4. Arrangementer og organiserte aktiviteter.....	29
4.5. Markedsføring - å nå ut til ungdommen.....	33
4.6. Faglig påfyll	34
4.7. Nettverksbygging for folkehelseperspektivet.....	34
5. Diskusjon	36
5.1. Hvordan engasjere ungdom i medvirkningsprosesser	36
5.2. Folkehelseperspektivet	37

5.3.	Den krevende målgruppen ungdom	39
5.4.	Å fremme folkehelse – møteplassfunksjonen og tilhørighet	40
5.5.	Mellom styring og selvstyring	41
5.6.	Ungdommens plass i biblioteket	42
6.	Konklusjon og råd til veien videre	44
6.1.	Om å bruke SOD og servicedesign til medvirkning	44
6.2.	Tiltak i bibliotekene	44
6.3.	Om å ansette ungdom	45
6.4.	Møteplass og folkehelse	46
6.5.	Markedsføring og rekruttering	46
7.	Litteratur	48

1. Innledning

1.1. Bakgrunn: Prosjekt 'Pusterommet'

Vestfold fylkesbibliotek fikk i 2016 midler fra Nasjonalbiblioteket, for å gjennomføre et prosjekt for å involvere ungdommer aktivt i å utvikle folkebiblioteket i retning av å oppleves som mer relevant for ungdommer som målgruppe. Prosjektet 'Pusterommet' ble startet opp våren 2016, med to prosjektbibliotek, Sandefjord og Horten. Målet for Pusterommet har vært å sikre et bedre og mer relevant bibliotektilbud samt øke bibliotekbruken ved hjelp av aktiv medvirkning og deltakelse fra ungdommer i alderen 15-25 år. Dette målet er forankret i Bibliotekplan Vestfold, i Fylkeskommunens Strategiske Kultur -og idrettsplan, og i planverket til Folkehelse i Vestfold fylkeskommune. Prosjekt Pusterommet er også initiert ut fra motivet om å bidra til det forebyggende kommunale folkehelsearbeidet mot psykisk helse for ungdom. Til grunn ligger ideen om at folkebiblioteket som ikke-stigmatiserende, demokratisk møteplass med rom for opplysning, aktiv formidling og uformell læring, er en ubrukt ressurs som potensielt kan bidra til økt livskvalitet og bedre helse for målgruppen.

1.2. Prosjektets bakgrunn og formål

I Lov om folkebibliotek §1 kan vi lese at

«Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet. (...). Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt. (...) Bibliotekenes innhold og tjenester skal gjøres kjent.» (Kulturdepartementet, 1986a)

Folkebibliotekene har med andre ord et lovpålagt ansvar for å tilby sine tjenester til hele bredden i befolkningen. Etter endringen i formålsparagrafen 1. januar 2014 har folkebibliotekene fått et forsterket samfunnsoppdrag som en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt (Kulturdepartementet, 1986b). Samfunnsoppdraget gjelder for folkebibliotek i alle størrelser, og det er et kommunalt ansvar å sikre at lovens intensjoner følges opp. Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser til en nedgang i den tradisjonelle bruken av

folkebibliotekene i perioden 2005-2015 (Lagerstrøm & Revold, 2015). Reduksjonen er størst for aldersgruppene under 45 år, og særlig for aldersgruppen 16-24 år hvor nesten en av fire oppgir å ikke ha besøkt et folkebibliotek siste 12 måneder. Et mål i prosjekt Pusterommet er altså å stimulere til økt bruk av biblioteket blant ungdom, og da især møteplassfunksjonen, gjennom tiltak som skal bidra til at ungdom opplever biblioteket som relevant.

1.2.1. Bibliotek og folkehelse

I *Strategisk kultur- og idrettsplan for Vestfold 2015-2018* fremheves folkehelseperspektivet. I planen presiseres det at bredde og inkludering i utviklingen av kulturtilbudene kan bidra positivt til folkehelsen, gjennom betydningen av kultur for trivsel og helse. Aktiv deltakelse i kulturlivet antas i et langsiktig perspektiv å gi positive helseeffekter. Blant annet fremheves det at «Kultur og folkehelse har et fellesskap i det å henvende seg til hele mennesket: til tanker og følelser, til kropp og sjel, til individet og medborgeren» (Vestfold Fylkeskommune, 2015). Folkehelsearbeidet i Vestfold styres gjennom Regional plan for folkehelse, med årlige handlingsprogram. Her fremheves det at mellommenneskelige relasjoner har stor betydning for folkehelsen, som viser betydningen av å bygge gode og støttende miljøer og møteplasser, styrke sosiale nettverk og legge til rette for sosial tilhørighet og trygghet. I denne sammenheng presenteres folkebibliotekene som en sentral arena som møteplass, kunnskaps- og læringsarena for alle; og handlingsprogrammet peker her eksplisitt på samarbeidsprosjektet Pusterommet. I Pusterommet er formålet å sikre ungdoms medvirkning til utviklingen av bibliotektilbudet for målgruppen, og bidra til at biblioteket skal fremstå som relevant som møteplass. Både medvirkningsaspektet og møteplassfunksjonen antas igjen å kunne bidra positivt til folkehelsen i målgruppen. Hvordan sammenhengene mellom møteplassfunksjonen, medvirkning og folkehelse kan forstås, blir behandlet mer utdypende i kapittel 2.

1.2.2. Medvirkning og medskapning

Endringen i formålsparagrafen i bibliotekloven understreker bibliotekene som viktige offentlige rom i et demokratisk samfunn, og i et bibliotekprosjekt bør også det demokratiske elementet gjenspeiles i at brukerperspektivet står sentralt. I prosjektsøknaden presenteres formålet med prosjektet Pusterommet som å skape en verdinøytral og demokratisk arena for ungdom, som kan tilby inspirasjon, kunnskap, deltakelse og uformell læring i trygge omgivelser. *Pusterommet*

skal gi en arena som stimulerer til uformell læring og utvikling på deltakernes premisser, og skape et bibliotekrom som legger til rette for skapende aktiviteter, utforskning og opplevelser.

I Pusterommet har en viktig forutsetning vært at bibliotekene må jobbe grunnleggende annerledes for at målgruppen ungdom/unge voksne skal oppleve større eierskap til folkebiblioteket, blant annet ved å i langt større grad enn tidligere legge til rette for brukernes egen deltakelse og medskapning. Videre har prosjektet ønsket å bidra til å gi biblioteket ny aktualitet ved å øke målgruppens kompetanse om bibliotek og hva biblioteket kan tilby dem, for eksempel som læringsarena i forbindelse med skolestart og eksamensperioder. Bibliotek tjenestene skal utvikles og omformes i et helhetlig perspektiv i samarbeid med ulike aktører i kommunen som jobber med den samme målgruppen.

1.3. Prosjektets aktører og organisering

Initiativet til prosjektet Pusterommet ble tatt av Vestfold fylkesbibliotek, i samarbeid med folkehelse i Vestfold fylkeskommune. Prosjekteier er Vestfold fylkesbibliotek, som også har hatt en ansatt som er prosjektleder og aktiv i prosjektgruppen. For prosjektet ble det nedsatt en styringsgruppe bestående av en biblioteksjef i Horten, enhetsleder i Sandefjord folkebibliotek og folkehelsesjef i Vestfold fylkeskommune. Styringsgruppen har tatt aktivt del i prosjektet og vært gode sparringspartnere, samt bidratt til å fremme konkrete tiltak underveis. En prosjektgruppe har stått for selve gjennomføringen av prosjektet, gjennom lokalt arbeid og jevnlig prosjektgruppemøter. Prosjektgruppen har bestått av prosjektlederen fra Vestfold fylkesbibliotek, en representant fra Folkehelseavdelingen i Vestfold Fylkeskommune, to representanter fra hver av prosjektbibliotekene, hhv. Horten og Sandefjord bibliotek, samt en representant for folkehelse fra hver kommune. Prosjektgruppen har hatt en relativt bred faglig kompetanse bestående av både bibliotekfaglig kompetanse, helsefaglig kompetanse og kunstfaglig kompetanse. Fagansatte fra Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo har vært eksterne ressurspersoner hentet inn for kompetanseheving og veiledning på bruk av servicedesign. Det ble ansatt to ungdommer på hvert av prosjektbibliotekene, som har deltatt i gjennomføringen av prosjektet. Undertegnede har deltatt i prosjektmøter og på workshoper for å dokumentere progresjon og aktivitet.

1.4. Verktøy for medvirkningsprosesser

Et sentralt formål i prosjektet handlet om å inkludere ungdom i reelle medvirkningsprosesser for å utvikle bibliotektilbudet og sikre dettes relevans i brukergruppen. To sentrale valg ble gjort for å ivareta medvirkning i praksis gjennom prosjektet:

- Ved hvert av de to folkebibliotekene ble det ansatt to ungdommer som gjennom prosjektperioden skulle jobbe med å medvirke til å utvikle bibliotektilbudet, samt rekruttere ungdom til prosjektet. Bakgrunn for og erfaringer knyttet til ansettelsen av ungdom utdypes senere i rapporten.
- Prosjektgruppen hentet inn ekstern kompetanse for gjennomføre en serie på fem workshoper, hvor verktøy fra servicedesign og systemorientert design ble anvendt for å igangsette medvirkningsprosessene, og for å økte kompetansen intern når det gjaldt hvordan praktisere ungdoms medvirkning i utviklingsarbeidet. Verktøyene utdypes under. Erfaringer knyttet til anvendelsen av verktøy blir diskutert senere i rapporten.

1.4.1. Servicedesign og systemorientert design for medvirkning i praksis

Tjenstedesign, eller servicedesign er en fagretning innen design som egner seg godt til medvirkningsprosesser (Reason, Løvlie, & Brand Flu, 2015), og er anbefalt som metodikk for å bidra til brukermedvirkning i utvikling av offentlige tjenester (Difi, 2016). Retningen kjennetegnes ved at brukeren settes i sentrum, og inneholder en rekke verktøyer eller metodikker for hvordan involvere brukerne i prosessen med å utvikle tjenestetilbud. Det handler om å nærme seg problemløsning på en helhetlig, kreativ måte. Det at prosessen skal være kreativ innebærer blant annet å åpne for nye løsninger, og søke å fri seg fra forutinntatte holdninger eller fordommer blant annet knyttet hvordan et tjenestetilbud typisk bør se ut. Det helhetlige elementet innebærer blant annet at man jobber mot å se mulige løsninger i relasjoner mellom de ulike kontaktflatene tjenesten har ut mot brukergruppene og mellom ulike aktører, som potensielle samarbeidspartnere. I prosjektet Pusterommet ble det engasjert eksterne prosessveiledere, professor Birger Sevaldsen og Linda Blaasvær fra Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, for å gjennomføre workshops som en igangsetter for prosjektet. Veilederne presenterte særlig verktøyer hentet fra systemorientert design (SOD), som er en videreutvikling av servicedesign. SOD er særlig innrettet mot å ivareta elementet om helhetlig, systemorientert tenkning, hvor verktøyer og tilnærminger er utviklet for å håndtere komplekse

problemstillinger som kjennetegner dagens samfunnsutvikling (Sevaldsen, 2009). Metodikken er også godt egnet til å se utviklingen av et tjenestetilbud i et større sammenheng eller kontekst, hvor flere potensielle samarbeidspartnere er involvert. Under introduseres kort de ulike verktøyene som ble introdusert gjennom workshopene, samt kort om formålet med verktøyene. Hvordan prosjektgruppen tok i bruk og erfarte verktøyene blir omtalt i kapittel 4.

Innen SOD og servicedesign generelt er visualisering et sentralt element, som en strategi for å jobbe målrettet og som et verktøy for å involvere deltakere aktivt i utviklingsprosessen. I Pusterommets workshoper ble i første omgang verktøyet 'gigamapping' introdusert og benyttet aktivt. Gigamapping er et sentralt verktøy innen SOD, som er ment å gjøre aktører i stand til å takle en større grad av kompleksitet, samt ta klargjøre ansvarsområder og sikre fremdrift (Sevaldsen, 2012a). Gigamapping innebærer at deltakere sammen utvikler store kart (lignende tankekart) hvor de skriver og tegner inn både de ulike potensialene og ideene for tjenesteutvikling, samt tegner inn relasjoner mellom ulike potensielle tjenestetilbud, aktører/samarbeidspartnere og kontaktflater. Visualiseringen og samhandlingen i prosessen bidrar både til å tenke helhetlig og kontekstuell, til kreativitet og kommunikasjon mellom deltakere, samt bevare ideene som kommer underveis for videre utviklingsprosess.

Etter å ha utviklet gigamappen ble det introdusert flere ulike analysemetoder for å få fremdrift i utviklingsprosjektet, og som ble gjennomført i ulike steg i workshopene. I forlengelsen av selve gigamappingen ble først ZIP-analyse anvendt. ZIP står for Zoom, Innovasjon, og Potensial. Analysen er en enkel metode for å videreutvikle gigamappen, gjennom å systematisk lete etter potensielle områder for intervensjoner og innovasjoner, eller eventuelle problemområder (Sevaldsen, 2012b). Analysene gjøres ved å gå igjennom gigamappen, og markere av de tre punktene. Du kan gjøre dette mens du utvikler kartet eller i separate analysesamlinger hvor du undersøker kartet for å søke etter disse punktene. Dette danner så grunnlaget for blant annet å utvikle egne små kart som «zooome inn» særskilte detaljer som må utdypes. Neste steg i prosessen var å hente ut, analysere og rangere de ideene som fremsto som mest aktuelle å realisere, gjennom å vurdere kostnader ved gjennomføring, opp mot hvor mye nytte det vil gi samt graden av nytenkning i ideen. Siste steg i prosessen var å lage tidslinjer, hvor de tilbudene som ble bestemt realisert ble tegnet inn, hvor de ulike arbeidsoppgavene ble angitt i fremdriftsplan og hvor det ble angitt en ansvarsfordeling på personer.

Et sentralt element i tjenstedesign er å involvere brukeren i utviklingen av produktene, eller tjenestetilbudet. I prosjektet Pusterommet ble på den ene siden et lite antall personer fra målgruppen aktivt involvert som medskapere gjennom ansettelse på prosjektet, hvor de også deltok i workshopene. På den andre siden lærte prosjektdeltakerne enkelte strategier for å involvere en bredere del av brukergruppen i utviklingen av produktet. En mye anvendt strategi innen tjenstedesign er å anvende prototyper for å utvikle og teste ut tjenester og produkter ut mot brukere og andre aktører underveis i prosessen. Strategien innebærer at utviklingen av tjenesten er dynamisk, hvor deltakerne oppfordres til å gå ut og møte brukere til dialog med prøve-versjoner av tilbudene, med formål om å gjøre erfaringene og tilpasse tilbudene videre. I Pusterommets workshoper ble deltakerne oppfordret til å utvikle enkle prototyper av eksempelvis ulike typer aktiviteter, eller av selve ungdomsrommet/-avdelingen, for å se hvordan brukerne ville ta imot tilbudet. En annen strategi som ble anvendt var å sende ut elektroniske surveyer via sosiale medier, hvor de hentet inn synspunkter fra målgruppen knyttet til hva slags type tilbud som kunne være interessante.

I Pusterommet ble altså fem workshoper gjennomført høsten 2016, hvor ekstern fagkompetanse ble hentet inn for kursing og prosessveiledning. I tillegg har enkelte av prosjektdeltakerne deltatt på kurs i servicedesign tidligere, som også var med på å forme og initiere Pusterommet som prosjekt. I fortsettelsen av prosjektet ble metodene fra servicedesign videreført og anvendt. Erfaringene fra dette, skrives det mer om senere i rapporten.

1.5. Om følgeprosjektet og rapporten

Som en del av prosjektmidlene i Pusterommet fikk Sigrunn Tvedten, høgskolelektor i sosiologi ved Universitetet i Sørøst-Norge ¹ i oppdrag å følge og dokumentere prosessen rundt prosjektet, samt rapportere om erfaringer og lærdommer fra prosjektet. Den foreliggende rapporten er resultatet fra dette følge-oppdraget. Prosjektet gjennomføres på oppdrag fra Vestfold Fylkesbibliotek, og er finansiert av prosjektmidler fra Nasjonalbiblioteket.

¹ Daværende Høgskolen i Sørøst-Norge

1.5.1. Problemstilling

Prosjektet gjennomføres som et følgeforskningsprosjekt til prosjekt Pusterommet. Analyse- og rapportarbeidet har særlig til hensikt å gjøre en samfunnsvitenskapelige analyse av hvordan erfaringene fra prosjektet kan bringe kunnskap om muligheter og utfordringer knyttet til det å utvikle bibliotekets møteplassfunksjon for ungdom, og med det undersøke følgende problemstilling: «Hvordan har prosjektet «Pusterommet» bidratt til å øke utnyttelsen av bibliotekets potensiale som møteplass for ungdom, og hvordan kan det begrunnes som et ledd i det uformelle, forebyggende folkehelsearbeidet i kommunen. Et særlig fokusområde ligger på erfaringen med å benytte servicedesign/SOD som metode for medvirkningsprosesser i utviklingen av bibliotekenes møteplassfunksjon for unge. Formålet er også å fremskaffe kunnskap som kan ha overførbarhet knyttet til bærekraften i prosjektresultatene fra Pusterommet utover prosjektperioden, samt iverksetting av lignende prosjekter ved andre folkebiblioteker.

1.5.2. Metode og gjennomføring av følgeprosjekt

Det ble som hovedstrategi valgt å gjennomføre prosjektet som et følgeprosjekt, inspirert av følgeforskning. Følgeforskning kan defineres som en mellomposisjon mellom aksjonsforskning og observasjonsstudier (Vardheim, 2013). Det ble valgt en kvalitativ tilnærming, hvor en kombinasjon av ulike samfunnsvitenskapelige metoder ble benyttet, nærmere bestemt åpen deltakende observasjon, uformelle intervjuer, samt fokusgruppeintervju. Hoveddelen av datainnsamlingen foregikk som åpen deltakende observasjon på workshoper og i prosjektgruppemøter, kombinert med uformelle samtaler med deltakerne i prosjektgruppen underveis. Her deltok undertegnede åpent, men uten å ha en aktiv rolle i den praktiske gjennomføringen av prosjektet, ut over å komme med sporadiske kommentarer og refleksjoner i møtediskusjoner.

I tillegg til disse uformelle samtalene under observasjonene, er det er gjennomført enkelte kvalitative, ustrukturerte intervjuer. Jeg besøkte hvert av de to prosjektbibliotekene under prosjektperioden, og gjennomført gruppesamtaler med de ansatte fra bibliotekene og de ansatte ungdommene i prosjektet. Formålet var å få refleksjoner rundt prosess og fremdrift,

som er krevende å få frem i en møtesituasjon med mange representanter til stede. Jeg har gjennomført et telefonintervju med biblioteksjefen i det ene prosjektbiblioteket og to telefonsamtaler med folkehelserepresentant for den ene kommunen. Disse var relativt åpne samtaler, som dreide seg om erfaringer knyttet til gjennomføring av prosjektet, samt faglige innspill fra bibliotekledelse- og folkehelseperspektiver. Jeg gjennomførte også telefonsamtaler med prosjektleder på ulike tidspunkter underveis i prosjektperioden, som fungerte som statusrapporter og oppdateringer. Telefonsamtaler ble ikke tatt opp, men det ble tatt notater. Jeg har valgt å ikke tilkjenne i rapporten hvilke aktører som har kommet med hvilke innspill, men har latt informasjon fra intervjuene danne grunnlaget for min helhetlige analyse.

I forbindelse med prosjektet ble det gjennomført fokusgruppeintervjuer med brukere av ungdomsrommene i hvert av deltakerbibliotekene. Disse intervjuene ble initiert og planlagt av Unni Margreta Aadne, som sitter i prosjektgruppen som representant for folkehelse i Sandefjord kommune, som et ledd i medvirkningsprosessen for å innhente ungdoms opplevelse av tilbudet. Resultatene fra intervjuene er også lagt til grunn for analysen i rapporten. I det ene biblioteket ble intervjuet gjennomført av Unni Margreta Aadne sammen med bibliotekansatt. I det andre biblioteket ble gruppeintervjuet gjennomført av undertegnede i samarbeid med Jan Egil Holter-Wilhelmsen, som sitter i prosjektgruppen som ansatt ved Horten bibliotek. Disse intervjuene ble tatt opp på lydbånd, hvor opptakene ble slettet etter at grovnotater ble nedtegnet i anonymisert form. Deltakerne ble informert om formål med intervju, lydbåndopptak, frivillighet, samt anonymisering før de ga sitt samtykke til å delta. Intervjuguiden for gjennomføring av fokusgruppeintervjuene ligger vedlagt (se vedlegg 1).

Dokumenter som er produsert i forbindelse med prosjekter er også tatt i bruk som en del av datainnsamlingsprosessen. Dette gjelder også annonsering på sosiale medier og oppslag i lokale medier. Elementer av dette er også klippet inn som dokumentasjon i rapporten.

Forskerrollen og etikk

Mandatet for deltakelsen var å observere og dokumentere prosjektets utvikling og gjennomføring, samt analysere utviklingen underveis. Lindøe, Mikkelsen og Olsen (2002) viser hvordan forskerrollen i denne typen følgestudier raskt kan skape en utfordrende spenning mellom tilskuer- og deltakerrollen, angående graden av involvering i prosessen som skal

observeres. Det var for min del aldri aktuelt å gå inn i en rolle som prosessveileder, bidra med arbeidskraft eller på annen måte delta i gjennomføringen av prosjektet. Rollen min ble også minimalisert ved at gjennomføringen av prosjektet skjedde i selve biblioteket løpende gjennom hele prosjektperioden, mens jeg i hovedsak observerte i prosjektmøtesituasjoner og i workshops. Samtidig sto jeg i prosjektmøter og på workshoper fritt til å komme med innspill og spørsmål underveis, en mulighet jeg tidvis gjorde bruk av. Jeg skrev også oppsummeringer og gjennomførte samtaler med prosjektleder ved flere punkter under prosjektperioden, som også kan tolkes som bidrag inn i prosjektprosessen.

Prosjektet er vurdert meldepliktig av Personvernombudet ved Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD). Søknad ble sendt og prosjektet ble godkjent.

2. Ungdom i Vestfold – folkehelse og møteplasser

2.1. Folkehelse og lokalt folkehelsearbeid

Folkehelse kan oppsummert defineres som «*Befolkningens helsetilstand og hvordan helsen fordeler seg i en befolkning,*» og arbeidet med folkehelse defineres som

«samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, eller som beskytter mot helsetrusler, samt arbeid for en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen» (Folkehelseloven, 2011, §3).

Folkehelseloven gir videre kommuner, fylkeskommuner og statlige myndigheter ansvar for å fremme folkehelse. En sentral føring i folkehelsepolitikken er å i større grad integrere psykisk helse i folkehelsearbeidet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2015). Prosjektet Pusterommet kan tolkes som et ledd i dette forebyggende arbeidet, gjeldende barn og unges psykiske helse. I en studie av levekårsundersøkelsen i Norge peker Barstad og Sandvik (2015) på hvordan ensomhet, liten sosial støtte og andre tegn på mangelfulle relasjoner oppfattes som en utfordring for opplevelsen av livskvalitet og mestring av hverdagslivet. I folkehelsemeldingen fremheves en økt vektlegging av å forebygge ensomhet og sosial isolasjon, samt at sosiale nettverk skal få en mer sentral plass i folkehelsearbeidet. Folkehelsearbeid for psykisk helse er dermed ikke kun fokusert mot fravær av sykdom eller lidelser, men også på overskudd, trivsel og velvære, hvor sosial tilhørighet og positive relasjoner fremstår som viktige mestringsbetingelser og uttrykk for at en person har god psykisk helse. I denne sammenhengen ligger også at kunnskapen om den helsemessige betydningen av sosial kapital og støtte skal styrkes (Barstad & Sandvik, 2015, p. 17). Fokuset på sosiale helseforskjeller er også vesentlig i folkehelsearbeidet. Biblioteket er en åpen og ikke stigmatiserende møteplass, og derfor er tilbudene biblioteket tilbyr viktig i en folkehelsesammenheng.

I foreliggende rapport er prosjektet Pusterommets bidrag til folkehelse særlig tolket gjennom et slikt perspektiv på folkehelsearbeid, hvor også sosial ulikhet i helse har stått sentralt. I tillegg kommer to elementer i folkehelsearbeidet som prosjektet kan bidra til. For det første ligger

informasjonsfunksjonen, hvor bibliotekets som informasjonsformidler kan øke tilgjengeligheten til det øvrige tilbudet av folkehelsearbeid og arbeid med psykisk helse. For det andre kommer den effekten som medvirkningsprosesser, slik prosjektet Pusterommet tilrettelegger for, i seg selv kan ha for psykisk helse. I neste kapittel videreutvikles forståelsen av dette potensielle bidraget gjennom samfunnsvitenskapelige perspektivene på betydning av medvirkning, bibliotekets potensiale i rollen som sosial møteplass, med vektlegging av bidrag til sosial kapital og sosial utjevning, satt i et perspektivet om ungdom og oppvekst.

2.2. Barn og unge i Vestfold: trivsel, velvære og møteplasser

En sentral kilde til kunnskap om ungdoms velvære og trivsel i Norge er Ungdata-undersøkelsen. Det er Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) som har det faglige ansvaret for undersøkelsen. Ungdata er et kvalitetssikret og standardisert system for lokale spørreskjemaundersøkelser tilpasset skoleelever på ungdomstrinnet og i videregående opplæring (se www.ungdata.no). Undersøkelsen gir godt innblikk i hvordan ungdommene opplever tilværelsen sin på en bredt spekter av temaer som familie, venner, skole, fritid, mobbing, psykisk og fysisk helse og bruk av rusmidler. Her brukes undersøkelsen for å gi et komprimert bilde av trivsel, velvære og psykisk helse blant ungdom i Vestfold. «Ung i Vestfold 2017» ble gjennomført på alle ungdomsskoler og videregående skoler (VG1) i alle kommuner i Vestfold våren 2017 (Vardheim, 2017). Undersøkelsen ble også gjennomført i 2010, samt i 2013 (Vardheim, 2013), som gir grunnlag for sammenligning over tid. I det følgende redegjøres det for enkelte sentrale funn, med interesse for rapporten.

Ungdataundersøkelsen viser at de fleste ungdom i Vestfold trives og har det bra. Over 90 % av ungdom i Vestfold er helt eller litt enige i at de trives på skolen. De aller fleste har en nær venn, og føler at de passer inn blant elevene på skolen. De fleste har også god voksenkontakt, ved at de har et nært og godt forhold til foreldrene og til lærere. Det er dog enkelte resultater i undersøkelsen som det er verdt å ta med seg videre i denne rapporten.

Flere har de siste tiårene vært bekymret for en negativ utvikling i ungdoms psykiske helse, hvor flere studier tyder på at selvrapporterte psykiske helseplager øker, særlig blant jenter (Bakken, 2017, p. 78). Disse psykiske helseplagene inkluderer plager eller «vansker» som i betydelig grad går ut over trivsel, læring, daglige gjøremål og samvær (Bakken, Frøyland, & Sletten, 2016, p.

90). Dette inkluderer indikatorer som depressive symptomer, opplevelse av stress inkludert skolestress, tanker om at alt er et slit, bekymringer og søvnproblemer.

Trendene med en økning i selvrapporterte psykiske plager gjenfinnes i ulik grad blant ungdom i Vestfold (Vardheim, 2017, p. 40f). Det er en liten økning når det gjelder de aller fleste symptomene for psykiske helseplager fra 2013 til 2017. Økningen er størst når det gjelder «å bekymre seg for mye om ting» og «å være sint og aggressiv». Stressrelaterte symptomer som det å bekymre seg mye om ting, og det å føle at alt er et slit, er mest utbredt. Utover dette viser resultatene to tydelige mønstre. Andelen ungdommer med depressive symptomer har økt noe blant jenter og gutter både i ungdomsskole og videregående skole siden 2013, men økningen er større blant jentene enn blant guttene. Sosial støtte og sosiale nettverk er viktig for de som sliter med psykiske plager og lidelser, og opplevelsen av ensomhet er en sentral faktor når det gjelder ungdoms velvære. Det er en liten økning fra 2013 til 2017 i andelen ungdommer som er «ganske» eller «veldig mye» plaget av ensomhet. Andelen som er plaget øker fra ungdomsskole til videregående, og forskjellene mellom jenter og gutter er store. 29 % av jentene på ungdomsskolen og 34 % av jentene på VG1 oppgir å være «ganske» eller «veldig mye» plaget av ensomhet i 2017, mens det gjelder for 14 % av guttene på ungdomsskolen og 19 % av guttene på VG1.

Studier viser at en del psykiske plager som angst, depresjon og atferdsproblemer er relativt vanlig blant barn og unge, hvor en del som sliter psykisk i ungdomstiden vi «vokse av seg» plagene (Bakken, Frøyland og Sletten 2016. Men, omfattende og vedvarende plager i oppveksten viser seg å øke risikoen for senere helseplager, samt marginaliserende atferd som frafall eller rusproblemer (Bakken, Frøyland og Sletten 2016, s. 89, Folkehelseinstituttet 2014). Disse plagene er også ulikt fordelt i ungdomsgruppen. Blant annet ser man nasjonalt at ungdom som ikke er aktive i organisert idrett er overrepresentert i gruppen som rapporterer om psykiske plager. Det samme gjelder i noen grad ungdom som rapporterer om at familien har dårlig økonomi (Sletten, 2015).

I Ungdata-undersøkelsen har ungdom i Vestfold blitt spurt om hvordan de opplever tilbudet til ungdom når det gjelder 1) lokaler for å treffe andre unge på fritida, 2) idrettsanlegg, 3) kulturtilbud og 4) kollektivtilbud (Vardheim, 2017). Generelt er ungdom i Vestfold mest fornøyd

når det gjelder tilbud av idrettsanlegg. De er derimot mindre fornøyd når det gjelder tilbudet at lokaler for å treffe andre ungdom fra fritiden. I overkant av 20 % av ungdommene svarer her at tilbudet er dårlig, eller svært dårlig, men med store variasjoner mellom kommunene. Misnøyen er også noe større blant elever på videregående enn på ungdomsskolen. Som også Vardheim påpeker, så er nettopp tilgangen til gode sosiale møteplasser et ledd i å forebygge psykiske helseplager og utenforskap. Resultatene viser at det dermed særlig et potensialet i å tilby en sosial møteplass for ungdom, som ikke er i gruppen som kanskje ikke ellers har sin naturlige sosiale møteplass på idrettsanlegg og i forbindelse med annen organisert aktivitet.

3. Samfunnsvitenskapelige perspektiver: ungdom, medvirkning og møteplasser

3.1. Ungdomstid og møteplassenes betydning

Ungdomstiden er assosiert med prosessen hvor man blir mer selvstendige og utvikler en egen identitet i relasjon til jevnaldrende utenfor familien (Frønes, 2011, p. 44). Her starter en søken etter mening, som også gjerne bringer økt usikkerhet og refleksivitet knyttet til prosessen med identitetskonstruksjon. Identitet kan forstås som et spørsmål om å konstruere seg selv, et selv bilde som forteller hvem du er og ønsker å bli identifisert med. Det kan vise hvem en har tilhørighet med, samtidig som det kan markere ulikhet og avstand fra «de andre». Identitet blir konstruert i fellesskapet gjennom en kontinuerlig livslang prosess. Ifølge Anthony Giddens (1991, p. 93ff) er selvet i den moderne vestlige verden under konstant påvirkning og forandring, og individet må ta bevisste beslutninger på veien. Som en del av dette refleksive identitetsprosjektet velger individet sin livsstil. Noe av tendensen til økende selvrapporing av psykiske vansker, særlig knyttet til stress og selv bilde, forklares av mange nettopp av slike individualiseringsteorier. Det å legge til rette for et mangfold av arenaer for ungdom som leter etter tilhørighet, kan tolkes som et positivt bidrag mot denne tendensen.

For de aller fleste ungdommer får venner sterkere betydning i ungdomstiden, og erfaringene fra vennegjengen utgjør en sentral del av sosialiseringprosessen. Flere undersøkelser viser at unge bruker stadig mer av sin fritid på venner, og at vennenettverkene har blitt større. Det å bli akseptert blant jevnaldrende har stor betydning for ungdommers livskvalitet og helse. Fritiden blir viktig i de unges identitetsutvikling, hvor hjemmet og ungdomsrommet fremdeles er en sentral arena for samvær, også i dagens ellers så digitale tilværelse (Øia & Fauske, 2010, Chapter 5). Men, ungdommer har også en lang tradisjon i å bruke offentlige rom i fritiden. Det kan være ungdommer som står og «henger» uten noe annet formål enn at de prater med hverandre. Ivar Frønes fremhever at slik jevnaldersosialisering er viktig for ungdoms identitetsutvikling og sosiale tilhørighet (Frønes, 2011). Det er viktig å høre til med noen og velge andre vekk. På denne måten kan ungdommer teste ut ulike roller i samhandling med andre jevnaldrende og omgivelsene, noe som igjen påvirker identitetsutviklingen og kan gi grobunn for ulike former for sosiale fellesskap. Ungdom som har flere ulike referansegrupper

blant jevnaldrende, vil ha andre muligheter til å trappe opp relasjonen til en gruppe og trekke seg gradvis ut av en annen, ut fra hva som kjennes riktig etter hvert som den unge utvikler seg videre og endrer sine standpunkt.

Når det gjelder på hvilken måte det å skape møteplasser kan være en positiv bidragsyter til folkehelse, så viser forskningen sammenheng mellom sosial samvær mellom jevnaldrende, og psykisk helse. Sosial støtte fra jevnaldrende, og det å bruke tid med jevnaldrende i fritiden virker beskyttende for psykiske plager (Sletten, 2015). Det å legge til rette for å møteplasser hvor ungdom kan være sammen, kan dermed i seg selv virke positivt. Videre viser forskning at sosial isolasjon, utestengning og mobbing virker negativt inn på folkehelse. Dersom sosiale møteplasser utformes på en måte som virker inkluderende ovenfor individer som er sårbare for isolasjon eller utestengning, kan betydningen av styrkes ytterligere.

3.2. Medvirkning, deltakelse og folkehelse

Et sentralt formål i prosjekt Pusterommet har vært å initiere medvirkningsprosesser, hvor ungdom inviteres inn som medskapere i utviklingen nye ungdomstilbudet i folkebiblioteket. Hva som legges i begrepet medvirkning blir da sentralt for å vurdere gjennomføringen av prosjektet, og det samme gjør forestillinger om hvilke sammenhenger som finnes mellom medvirkning og folkehelse. Det må påpekes at det ikke hevdes å være en automatikk i at et konkret tiltak for medvirkning gir positive helseeffekter, og følgestudiet har ikke til hensikt å gjøre en effektstudie av prosjekt Pusterommet. Hensikten er å presenteres noen ulike perspektiver på potensialet som finnes i å tilrettelegge for økt medvirkning blant unge.

Innen offentlig sektor har perspektiver som vektlegger brukermedvirkning hatt stor utbredelse de siste tiårene, med særlig vektlegging innen helsesektoren (Helsedirektoratet, 2017). Her handler brukermedvirkning om at pasienter og brukere skal ha innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av tjenestetilbudet. Brukermedvirkning blir betraktet som en generell rettighet i et demokratisk samfunn, hvor ideen er at mottakere av tjenester og ytelser har rett til å medvirke til og ta beslutninger i forhold som angår dem. På den ene siden kan medvirkning betraktes som et viktig virkemiddel for å forbedre og kvalitetssikre tjenestene, samt sikre at de oppleves som meningsfulle og relevante for brukergruppen. På en andre siden

har medvirkning en egenverdi. Prosjektet Pusterommet har hatt som formål å bidra til ungdoms medvirkning i utviklingen av bibliotekstjenestene, især knyttet til møteplassfunksjonen. Et ledd i begrunnelsen for medvirkning har vært å sikre at tilbudet som utvikles skal treffe ungdom, og øke deres opplevelsen av bibliotektilbudets relevans. Men medvirkning kan altså også betraktes som et gode i seg selv, samtidig som det finnes støtte til at medvirkning både direkte og indirekte har sannsynlige konsekvenser for helse og livskvalitet. Å ha muligheten til å påvirke og forme eget liv og samfunnet rundt en, styrker opplevelsen av autonomi og motivasjon, som har blitt beskrevet som et grunnleggende behov for mennesker, og en av forutsetningene for høy livskvalitet (Helsedirektoratet, 2017; Ryan & Deci, 2000).

Medvirkningsperspektivet er tett koblet på begrepet om deltakelse. Mer overordnet handler medvirkning og deltakelse her om et mål om at alle medborgere skal ha mulighet til å delta, både i politikk og samfunnsliv, samt på ulike arenaer som fritid, skole og arbeidsliv. Ungdom har gjerne blitt assosiert med opprørsk kraft, blant annet gjennom subkulturelle uttrykk som signaliserer motmakt og generasjonsoppgjør. Samtidig betraktes ungdom som en marginalisert gruppe når det gjelder mulighet for deltakelse, især den delen av alderssegmentet som ennå ikke er myndige og har stemmerett. I NOU2011:20 «Ungdom, makt og medvirkning», kan vi lese at ungdom stadig er engasjert gruppe, som blant annet viser sitt engasjement gjennom deltakelse i ulike ungdomsorganisasjoner (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Lokalt har også såkalte ungdomsråd og andre organisasjoner for å konsultere ungdom i saker som angår dem i politikktutvikling, blitt utbredt. Men, samtidig pekes det på to sentrale trekk. For å det første er deltakelsen ulikt fordelt, hvor man blant annet ser en betydelig sosial ulikhet i graden av medlemskap i organisasjoner. I Prosjektet Pusterommet har det vært en målsetning å søke å gi et rom for deltakelse blant også de ungdom i gruppen som ellers ikke er aktive i andre medvirkningsprosesser. Dette målet gjaldt ikke nødvendigvis de ungdommene som skulle ansettes, men heller mål om å tilrettelegge for lavterskel-deltakelse underveis.

For det andre tar ofte deltakelsen form av konsultasjon, heller enn aktiv medvirkning. I et kunnskapsnotat til maktutredningen gjennomgår Elisabeth Backe-Hansen (2011) en rekke ulike teoretiske perspektiver på ungdom og deltakelse, som tydeliggjør diskusjonen hva som kreves for at men skal kunne snakke om medvirkning. Hun henviser til modeller av blant annet Roger Harts for å illustrere hvordan reell medvirkning også krever at ungdom, ut over å i konsultert

ved å få sin stemme hørt, også deltar i beslutningsprosesser og på de øverste nivåer deltar i selve initiering og utforming av tiltak. I prosjekt Pusterommet er det tilrettelagt for at ungdom skal få en slik reell medvirkning, hvor blant annet utformingen av workshopene og relativt frie rammer i bruk av arbeidstimene de ble tildelt hver uke, skulle sikre deres opplevelse av frihet til å selv initiere og gjennomføre tiltak, dog innenfor de rammene som prosjektet tilsa. En sentral tanke innen medvirknings- og deltakelsesperspektivet er betydningen av dialog, og arenaer for dialog. Jürgen Habermas er blant de sentrale europeiske tenkerne som har vektlagt potensialet av det som kalles herredømmefri dialog, for å sikre og utvikle demokratiet i fremtidens samfunn. Et sentralt element i medvirkningsperspektivet er da at brukere inviteres til dialog som likeverdige partnere. Det er i tråd med sistnevnte visjon at ungdom er ansatt i prosjekt Pusterommet, som aktive deltakere i utformingen av bibliotektilbudet for ungdom, og med mål om å rekruttere og involvere ytterligere flere ungdom i den videre utformingen av tilbudet.

3.3. Folkebiblioteker som møteplasser og bidrag til sosial kapital

Sosial kapital og sosial tillit har blitt populære begreper innen samfunnsvitenskapen, blant annet for å forklare betingelser for den norske velferdsstatsmodellen, samt for å forstå utviklingstrekk i det moderne, vestlige samfunnet som det norske (Wollebæk & Seggaard, 2011). (Audunson & Lund, 2001). Særlig har Robert Putnam (2000) bidratt til begrepsutviklingen, og han definerer sosial kapital som «sosiale nettverk blant individer og de normene for gjensidighet og tillit som oppstår som resultat av nettverkene». I samfunn med mye sosial kapital, eller høy grad av generalisert tillit, finner en også gjerne en positiv utvikling av demokratiet, lokalsamfunn som kan mobilisere, gode skoler, og god helse i befolkningen. I sin gjennomgang av sosial ulikhet i deltakelse og helse viser Barstad og Sandvik (2015) at høy tillit også er korrelert med positive helseeffekter, som igjen er positivt korrelert med inntekt eller sosial status. På denne måten vil det å lage møteplasser som kan bidra til å bygge sosial kapital eller tillit i bredere lag av målgruppen, også tenkes å ha en positiv effekt på folkehelsen. Dersom man legger til at biblioteket er et gratis, lavterskel tilbud, inntreer også en utjevne faktor.

I Norge står PLACE -prosjektet sentralt når det gjelder å undersøke og dokumentere bibliotekets potensielle funksjon som møteplass og i å generere sosial kapital (Aabø & Audunson, 2012; Aabø, Audunson, & Vårheim, 2010; Audunson & Lund, 2001). PLACE var et samarbeidsprosjekt

mellom Høgskolen i Oslo, Universitetet i Tromsø og Arkitekthøgskolen i Oslo, hvor forskerne i prosjektet blant annet studerte hvordan folkebibliotekene kan bidra til å skape sosial kapital. Prosjektet var inspirert av Putnams teorier, og blant annet hans rapportering fra et folkebibliotek i en fattig bydel i Chicago (Robert D. Putnam & Lewis M. Feldstein, 2003; Vårheim, 2006). PLACE-prosjektet har tatt for seg folkebibliotekenes plass som fysiske steder og sosiale arenaer i flerkulturelle lokalsamfunn. I Place-prosjektet har bidragsyterne sett det som viktig å forsøke å utvikle begrepsapparatet om folkebibliotek, sosiale møter og sosial kapital som et ledd i å bringe forskningen om folkebibliotekenes rolle videre. I følge Vårheim (2006) kan folkebiblioteket skape sosial kapital på to måter. For det første gjennom å være en svært åpen møteplass som krever lite av deltakerne, og for det andre gjennom å tilby en universell tjeneste. Folk har stor tillit til universelle institusjoner, og selve eksistensen til biblioteket som en universell tjeneste skaper generalisert tillit. I forlengelsen av dette kan man spørre seg om det å øke et fokus mot ungdommens plass i folkebiblioteket, kan ha en tilsvarende virkning, ved at ungdom opplever seg verdsatt og inkludert på en måte som i seg selv bidrar til økt sosial kapital.

Det er senere særlig Ragnar Audunson som har bidratt til å utvikle sosial kapital-begreps relevans for biblioteksektoren, gjennom begrepene om lav-intensive og høyintensive møteplasser. Kort oppsummert refererer høyintensive møter og møteplasser der vi lever ut våre primære verdier og interesser. På lavintensive møter og møteplasser eksponeres vi for andre verdier og interesser. PLACE-prosjektet er særlig opptatt av folkebibliotekenes potensial som lavintensive møteplasser, hvor brukere treffes på tvers av kulturell, sosial og etnisk tilhørighet. Resultatene fra PLACE prosjektet har blant annet vist at biblioteket har et spesielt potensial med hensyn til å fremme integrasjon, kommunikasjon på tvers, samt økt opplevelse av medborgerskap (Vårheim, Audunson, & Aabø, 2008).

Den amerikanske sosiologen Ray Oldenburg har utviklet begrepet om «tredjestedet», som senere har blitt omfavnet av folkebibliotekene (Dahlkild, 2013). Tredjesteder er benevnelsen på uformelle sosiale møteplasser, hvor man uforpliktende kan oppholde seg, mellom førstestedet «hjemmet» og andrestedet «arbeidsplassen». Bakgrunnen for Oldenburg var en bekymring for tapet av slike uformelle, offentlige sosiale møteplasser, og særlig konsekvensene av dette tapet for sosiale samfunnsliv og demokrati. Hans mål var å møte tapet av uformelle

offentlige rom ved å utvikle, synliggjøre og styrke «tredjeplassene» som eksisterer. I definisjonen av «tredjesteder» vektlegger Oldenburg følgende: 1) et nøytralt sted; 2) at stedet er inkluderende i forhold til sine brukere; 3) at samtale er hovedaktivitet, 4) at stedet er åpent og tilgjengelig; 5) der er stamgjester; 6) det er et «enkelt» sted med lav profil; 7) at der er «samspill» mellom brukerne; og 8) at stedet har kvaliteter som «et hjem utenfor hjemmet». Det er diskusjoner om hvorvidt bibliotekene kan betraktes som «tredjesteder» (Dahlkild, 2013). Selv om flere av punktene kan passe f.eks. kravet om tilgjengelighet og åpenhet, så er det mer problematisk å betrakte «samtale» som bibliotekets hovedaktivitet. Begrepet fremstår allikevel som relevant gitt den nye satsingen på møteplassfunksjonen, og på grunn av betydningen av bibliotekenes forankring i lokalsamfunnet, samt for styrkingen av lokalt sosialt nettverk og demokratiske verdier.

Disse samfunnsvitenskapelige perspektivene har dannet grunnlaget for tolkningene som er gjort i senere kapitler.

4. Prosjekt Pusterommet: prosess og gjennomføring

Prosjektet Pusterommet ble initiert våren 2016. Ungdom ble ansatt sommer og tidlig høst 2016, og prosjektet ble satt igjen med workshoper høsten 2016. I perioden 2017 til vår 2018 har prosjektet vært drevet frem gjennom de lokalt arbeid i bibliotekene, med månedlige prosjektgruppemøter som et samlingspunkt. I det følgende presenteres de sentrale delene av prosjektets aktiviteter i prosjektperioden.

4.1. Ansettelse av ungdom

Et sentralt element i Pusterommet var å ansette ungdom på prosjektet, som skulle jobbe på biblioteket noen timer hver uke. Målet var delvis at disse skulle bidra i selve utformingen av ungdomssatsningen og gjennomføre aktiviteter. Videre var formålet at ungdommen skulle bidra til å rekruttere flere ungdom inn i medvirkningsprosesser og deltakelse. Ideen har blant annet hentet inspirasjon fra et lignende initiativ ved biblioteket i Århus, hvor såkalte «mindspotters» ble ansatt (se Overgaard, 2009). Prosjektgruppen gikk tidlig i gang med å ansette ungdom, gjennom utlysninger og intervjuer ved respektive bibliotek. Mange vurderinger ble gjort knyttet til hvilke ungdom som skulle rekrutteres til stillingene. Det var enighet om at det ikke nødvendigvis var søkerne med de mest imponerende CV'ene som var best egnet til å løse oppgavene på prosjektet. Gitt at Pusterommet skulle fremstå som et attraktivt tilbud også mot målgruppen av mer sårbare unge, var det sentralt at ungdommene skulle ha en evne til innlevelse i ulike ungdomsgruppers situasjon og behov. Samtidig måtte ungdommen fremstå som initiativrike, engasjerte i prosjektets formål og med evne til selvstendig jobbing. De to bibliotekene gjorde noen ulike vurderinger i valget, som har hatt noen implikasjoner for den retningen på det arbeidet ungdommen iverksatte i de to bibliotekene.

Ungdommene ble ansatt på prosjekt Pusterommet med en ressurs på i gjennomsnitt 3 arbeidstimer i uken, som kunne disponeres i løpende dialog med de ansatte på prosjektbibliotekene. Første halvår ble arbeidstimene i stor grad benyttet til obligatoriske møter og deltakelse på workshoper. Når workshopene var ferdige, ble det større rom for

ungdommene å styre hva arbeidstiden skulle brukes til selv. Det ble lagt til rette for at ungdommene skulle ha en selvstendig rolle og påvirkning på hvordan arbeidet skulle utføres.

4.1.1. Erfaringer med å ansette ungdom i medvirkningsprosessen

Utbyttet av ansettelsen av ungdommen har vært svært positiv for prosjektet som helhet, men hvordan ansettelsesforholdet har vært organisert og erfart har variert over tid og mellom prosjektbibliotekene. Det var, utover deltakelse i workshop, lagt få rammer rundt hvordan ungdommene skulle bruke de tilmålte timene i biblioteket. Noe av grunnen var at de selv var tenkt å ta del i utformingen av sin rolle, altså medvirke i praksis til prosjektets form og innhold. Enkelte av ungdommene opplevde den store friheten, med den ansvarliggjøringen og krav til selvstendighet som det innebærer, som krevende i starten av prosjektet. Det var usikkerhet rundt hvordan de skulle arbeide, og enkelte uttrykte at de gjerne kunne ha hatt noe tydeligere rammer og arbeidsoppgaver i starten. Andre ungdom opplevde selvstendigheten som positiv. Her satte ungdommen pris på den tilliten de fikk, og opplevde at de fikk stor innflytelse. De kunne i stor grad bestemme arbeidstiden selv og tilpasse denne til øvrig timeplan. De brukte de bibliotekansatte mer som støtte, for å sjekke beslutninger, budsjett og råd. De unge kommer i stor grad med initiativene, mens de voksne fungerer som kvalitetssikrere og tilretteleggere. I starten var det også knyttet litt usikkerhet til hvordan hvor lenge ungdommen skulle være ansatt. Det ble i løpet av det første året gjort flere grep for å sikre mer kontinuitet, hvor blant annet ansettelsesperioden ble utvidet og avtalt. Det ble også tatt noe mer grep om arbeidstiden og gjort avtaler for anvendelser av arbeidstimene, som varierte mellom bibliotekene.

En annen utfordring ved å ansette ungdom er stor sårbarhet knyttet til ustabilitet. To av ungdommene måtte grunnet utdanningsplaner slutte før prosjektet var slutt, og de måtte dermed erstattes. Erstatningene har gått fint, blant annet å sikre gode overganger uten at det fikk større konsekvenser for prosjektfremdriften, men erfaringene viser utfordringene som i at enkelte initiativer blir personavhengige og krevende å opprettholde ut over enkeltpersoners ansettelse. Den samme innsikten gjelder den betydningen ungdommenes interesser også personlighet har for utviklingen av prosjektet. I formålet med prosjektet blir ungdom omtalt som en målgruppe, hvis medvirkning skal fremmes og hvor prosjektet skal sikre relevans for målgruppen. Men, erfaringene fra Pusterommet bekrefter det at ungdoms interesser er like mangfoldige som i den øvrige befolkningen. Ungdommen skal på den ene siden medvirke til å

utforme et tilbud som for dem fremstår som relevant og attraktivt ved biblioteket, samtidig som både folkehelseaspektet og inklusjon av bredden av ungdomsgrupper skal ivaretas. Dette er krevende og man så raskt at dersom ungdommenes interesser skulle være drivkraften for prosjektets utvikling, så kunne det også raskt bli innrettet mot en smalere målgruppe. Dersom reell medvirkning skal ivaretas, blir det vanskelig å forutsi hvordan samarbeidet med ungdom i en slik prosess skal gjennomføres, og hva utkommet blir. Dette viser den spenningen mellom ungdoms selvstendighet i prosessen og de voksnes føringer og organisering, som tas opp i diskusjonskapittelet. Jevnt over har erfaringene vists at ansettelse av ungdom for å sikre medvirkning krever en grad av voksenorganisering fra starten av, for å gi de unge støtte og mulighet til å finne sine roller og sikre at arbeidstimene brukes effektivt. Samtidig har, som vi skal se videre, ungdommens klare engasjement i enkelte retninger bidratt til å drive frem tilbud som har vist seg attraktive for ungdommen.

4.2. Workshop med systemorientert design og servicedesign

Etter en forberedelsesfase og prosjektetablering var gjennomføringen av fem workshoper høsten 2016 det sentrale startpunktet for det konkrete arbeidet med hvordan Pusterommet skulle ta form, med innføring i og bruk av verktøyer fra tjenstedesign og systemorientert design. Workshopene ble ledet av innleide fagpersoner. Et av formålene var at de ansatte i prosjektgruppen og de nyansatte ungdommene skulle starten utviklingsarbeidet sammen med blanke ark. Som deltakere på workshop ble både de voksne og ungdommen «elever» i en prosess hvor de eksterne veilederne drev prosessen. Workshopene ble gjennomført vekselvis i de respektive bibliotekene, noe som også gjorde at de ansatte og ungdommene ble bedre kjent i hverandres lokaler, og kunne reflektere over de mulighetene og begrensningene som lå i de fysiske lokalene de hadde til rådighet. Alle workshopene ble også kjennetegnet av at de eksterne vekselvis introduserte nye verktøy gjennom korte «forelesninger», før de satte prosjektgruppen i gang med konkrete arbeidsoppgaver og gikk over i en veiledningsfunksjon. Denne vekselvirkningen bidrar til å få anvendt den nye lærdommen som ligger i en metodikk umiddelbart, som bidrar til læringsutbyttet.

I første workshop ble gruppen gitt en innføring i gigamapping. I den første runden ble deltakerne delt inn i grupper av hhv. voksne og ungdom, delvis for å gi ungdommene en anledning til å bli kjent med hverandre, samt å la dem utveksle ideer uten de voksnes

umiddelbare tilbakemeldinger. Formålet var å ha en brainstorming for hva en ungdomssatsing i Pusterommets ånd kunne innebære, og samtidig frigjøre seg mest mulig fra vante forestillinger og fordommer knyttet til hva en ungdomssatsing kunne innebære. Man ble oppfordret til å tenkte stort, og samtidig i å tenkte systemer ved å se hvordan ulike elementer i ideer kunne henge sammen og underbygge hverandre. Gruppene jobbet sammen på store kart, som så kunne presenteres for hverandre.

Bilde 1 Ungdommenes gigamap fra første workshop

Det utkrystalliserte seg snart noen ideer som ungdommene ble sterke talspersoner for. I Sandefjord brakte ungdommen umiddelbart på banen ideen om et ungdomsrom, som en uformell, hyggelig møteplass. Ideen om at denne møteplassen kunne brukes som en leksecafe tok også tidlig form, inspirert av ungdommenes erfaring fra et utenlandsopphold. I Horten var fokus i starten rettet mot arrangementer. Begge disse ideene har blitt bevart videre i prosjektet

Bilde 2 Kreativt samarbeid for å utvikle ideer om interiøret i ungdomsrommene

Den neste fasen i workshopene var å gjennomgå ideene fra gigamappen i en ZIP-analyse, hvor henholdsvis potensiale, graden av innovasjon/hytenkning, og problemer/utfordringer ble notert, og uklare interessante punkter ble utdypende undersøkt. Deretter ble de mest sentrale ideene gjennomgått ved å vurdere kostnader, gjennomføringsmuligheter og potensielle konsekvenser opp mot hverandre. Derigjennom kunne det lages en prioritert rekkefølge på hvilke ideer som kunne iverksettes først.

Et verktøy som ble benyttet som et ledd i prosessen var utviklingen av prototyper. I denne sammenhengen fungerer prototypen som en første forsøksvise utforming av en konkret ide, som kan testes ut i et lite format, for deretter å kunne vurderes og eventuelt videreutvikles. Et annet verktøy som ble introdusert var strategier for å samle inn brukererfaringer og synspunkter på ideer og prototyper, gjennom intervjuer, observasjon i testsituasjoner eller spørreundersøkelser. Blant annet trente ungdommen fra de ulike bibliotekene med hverandre på hvordan de kunne ta med seg mindre prototyper eller skisser ut i møte med målgruppen, for å få tilbakemeldinger.

Bilde 3 Ungdommen trener på å presentere prototyper for hverandre

Ved begge bibliotek har det i etterkant blitt gjennomført mindre elektroniske spørreundersøkelser for å innhente ungdoms ønsker og synspunkter på et ungdomstilbud på biblioteket. Undersøkelsen ble spredt via sosiale medier, og svarene de fikk kunne gi ungdommene en pekepinn på hvilken tilbud som andre ungdom mente ville fremstå som relevante.

Siste fase var å utvikle detaljerte tidslinjer for å visualisere en fremdriftsplan for realisering av tiltakene. Langs tidslinjen ble deloppgaver som skulle iverksettes, tidsfrister og ansvarspersoner notert. På denne måten kunne alle prosjektmedarbeidere gjøres ansvarliges for sine ansvarsområder. Både gigamapper og tidslinjene ble tatt i bruk også på senere prosjektmøter, for å synliggjøre fremdriften i prosjektet.

Bilde 4 Ungdommen lager tidslinje for å visualisere fremdriftsplaner

Både ungdomsrommet, leksecafeen og flere av arrangementene som tidlig ble foreslått, var initiativer som i utgangspunktet ikke lå i prosjektgruppens ideer, men som ble realisert i prosjektet. Dette illustrerer ungdommenes reelle innflytelse på prosjektets, hvor de også opplevde at deres medvirkning sikret et «ungdomsblikk» på hva som ville kunne bli attraktivt for ungdom, og omvendt hvilke tilbud som ikke ville slå an hos ungdom. De voksne har i større grad vært opptatt av å opprettholde et fokus på henholdsvis folkehelseperspektivet og på de konkrete gjennomføringsmulighetene, blant annet gjennom sin kjennskap til lokalene, lokale beslutningsprosesser og potensielle samarbeidspartnere. Når voksne og ungdom samlet seg om å utvikle ideer for respektive bibliotek, var det nettopp veklingen mellom nyskapende ideer, og det å tenkte muligheter innenfor de eksisterende rammene som kjennetegnet samarbeidet.

4.2.1. Erfaringer med workshopene

Alle i prosjektgruppen opplevde at arbeidet med workshopene ga et godt utgangspunkt for prosjektet, at de fungerte som en slags katalysator ved at man raskt kom i gang med arbeidet med konkrete ideer som sikret fremdriften i prosjektet. Enkelte uttalte at selv om de har deltatt i mye prosessarbeid tidligere, så har det ikke blitt gjennomført så systematisk som det ble gjort høsten 2016. Verktøyet og veiledningen gjorde at man ble tvunget til å tenke systematisk, samtidig som utenfor boksen. Gjennom workshopene var det også lærerikt å kunne se hvordan

ungdommen jobber, og bli kjent med dem ved å være på likefot. Ungdommene opplevde også at prosessen bidro til reell medvirkning og opplevelse av å bli tatt på alvor i ideutviklingen. Gjennom dokumentasjon og visualisering på store plakater gikk ingen ideer i glemmeboken, og man unngikk å sitte fast i ufokuserte diskusjoner og uklare ideer.

Samtidig ble det et lite tomrom når workshopene var over. Enkelte opplevde at det gikk veldig fort etter workshopene. Enkelte savnet også noe mer muligheter for å forberede seg til workshopene. Ressurspersonene fra arkitekthøyskolen kom som bestilt, og alle måtte hive seg rundt å starte opp. Dette gjorde at det var litt vanskelig å få den totale oversikten over hva man faktisk gikk gjennom den høsten workshopene varte, og hvordan plukke opp trådene. Prosjektgruppen satt med en rekke ulike kart og skulle prøve å jobbe frem noe, hva som er neste skritt, og hvordan metodikken skal brukes. Det fremstår dermed viktig å ha en plan for å sikre fremdriften og bruk av metodikken ut over planlagte workshoper med eksterne ressurser.

Et formål med Pusterommet var at de ansattes opplæring i servicedesign skulle bidra til en kompetanseheving på arbeidsplassen og i prosjektgruppe, slik at senere prosjekter kan dra nytte av kompetansen. Flere av de ansatte opplevde workshopene som lærerike, men nok at de ikke opplevde å kunne verktøyene godt nok til å kunne bruke dem selvstendig og lære dem bort til andre ved senere anledninger. Til tross for at anvendelsen av verktøyene var svært nyttig i prosessen, så fremsto verktøyene samtidig som relativt kompliserte, og tidvis tilpasset mer langsiktig arbeid i større prosjekter over tid. SOD fremsto dog som et riktig valg til Pusterommet, da det er et stort Prosjekt med mange ansatte.

En erfaring er at kompetansen på å bruke verktøy må ivaretas gjennom en bevissthet rundt hvordan den dokumenteres, opprettholdes og brukes. I Pusterommet ble blant annet enkelte verktøy etter hvert tatt i bruk i prosjektgruppemøter i forbindelse med underveisevaluering og fremdriftsrapportering, delvis for å holde kompetansen på verktøyene varme. Det bør allikevel vektlegges at kompetansen i bruk av denne typen verktøy for servicedesign og særlig SOD krever en bevisst strategi dersom den skal bidra til en mer langsiktig kompetanseheving i organisasjonen.

4.3. Ungdomsrommene – et sted å henge

Tidlig i prosessen ble arbeidet med Pusterommet dreiet mot å etablere egne ungdomsrom eller skjermede avdelinger i bibliotekene. I Sandefjord kom dette initiativet opp fra starten av, fra ungdommene, og mye av fokuset gjennom prosessen har vært på å etablere rommet og konseptet «Kvarteret». I Horten ble arbeidet med en ungdomsavdeling initiert noe senere i prosessen, men det er nå etablert en egen avdeling i bibliotekrommet som kalles Hjørnet. I Horten sto tidlig ideen om en cafe sentralt, men idet biblioteket underveis realiserte en cafe i lokalene, så ble fokuset rettet mot en ungdomsavdeling i bibliotekrommet. Fra begge ungdomsgruppene var de opptatt av at «rommet» og møbleringen måtte gjenspeile ungdommene. Mye fokus lå på at det skulle være et sted for «chillout», et koselig sted å henge, snakke og gjøre lekser sammen. Det skulle være et sted ungdommen følte at det var deres.

I begge bibliotekene ble utviklingen av ungdomsrommene et hovedfokus for prosjektjobbingen store deler av våren og sommeren 2017, før de mer eller mindre sto ferdige høsten 2017. Dette gjorde at realiseringen av andre ideer sto noe på vent. Det ble gjennomført enkelte arrangementer for ungdom, men i hovedsak var ønsket å kunne lansere rommet, for deretter å se hva ungdommen ønsket å bruke det til. Ungdommene hadde sterke synspunkter på hva som ville falle i smak hos målgruppen, og vektla blant annet at møblene måtte være ungdommelige, og innby til kos og avslapping. I det ene biblioteket har det skjedd en reorganisering av rommene i biblioteket, hvor et eget avlukket rom som har blitt stilt til disposisjon for ungdom. I det andre biblioteket er plass-situasjonen noe annerledes, og ungdomsrommet har blitt etablert gjennom en skjermet avdeling i et hjørne av det øvrige bibliotekrommet. Her har skillevegger og gulvtepper blitt benyttet til å skape en opplevelse av å være noe skjermet fra det øvrige bibliotekrommet.

Utformingen av ungdomsrommene rent praktisk krevde ekstern kompetanse. Ungdommene opplevde at de hadde kommet frem til masse ideer om hvordan de ville ha det, men å gå fra det til å faktisk gjennomføre er mer krevende. Det ble foreslått å bruke noe prosjektmidler på å hente inn en interiørarkitekt få en mer helhetlig løsning av en som kunne faget. Det å designe/planlegge utformingen av et fysisk rom tar mye tid, og prosjektgruppen vurderte det slik at en profesjonell ville kunne være mer effektiv og visualisere romme på en mer profesjonell

måte. Interiørdesigner Mette Heimtun ble hentet inn, og ble informert om ønsker og foreløpige planer som prosjektgruppene allerede hadde utviklet. Interiørdesigneren utviklet deretter modeller som ble vist frem til både ungdommene og de ansatte. Strategien ble at man valgte bort en del tradisjonelle møbler for å sikre at rommene fremsto som ungdommelige og kreative, samtidig som man måtte holde et relativt stramt budsjett. I Horten var ungdommene med på et første møte hvor de presenterte planene fra workshopene. I Sandefjord ble det ikke holdt første møte med ungdommene, men det lå mye konkret om visjoner og ønsker for ungdomsrommet i kartene fra workshopene. Ungdommene var svært fornøyde med ideene. I Horten bygde Heimtun en fysisk modell, mens i Sandefjord lagde hun 3d-modell. «Hva er det verste som kan skje?», spurte hun ungdommen i Horten. «At det ser for voksent og stramt ut» var svaret. For å signalisere at «her er ungdomsavdelingen» ble ett valg å legge fargerike tepper. På begge bibliotekene har de også blant annet fått spesialsnekrede møbler som brukes som liggebenker/sofaer.

Bilde 5 Spesialsnekrede møbler i ungdomsavdelingene

I begge prosjektbiblioteker ble ungdom invitert inn for å delta i utviklingen av rommene. Under byggingen av rommene ble fremdriften stadig dokumentert via sosiale medier, og blant annet det arrangert puteverksted, hvor ungdom ble invitert inn bredt til for å sy puter til rommet.

Bilde 6 Diskusjon av teppeprøver og puteverksted på ungdomsrommet

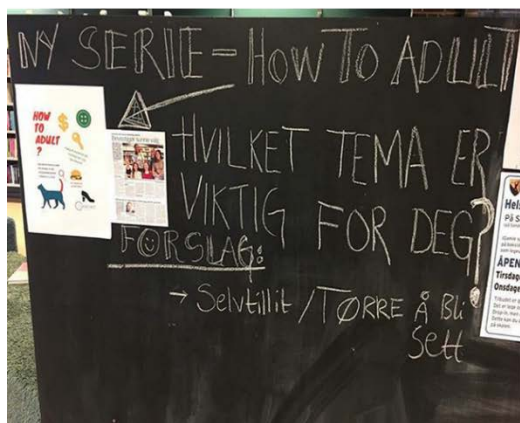
Erfaringer med ungdomsrommene

Etableringen av ungdomsrommene viser at ungdom raskt tar i bruk rom som gjøres tilgjengelig for å «henge». I det ene biblioteket ble avdelingen tatt i bruk av ulike «vennegjenger» som kommer for å skravle, gjøre litt lekser, spille FIFA og bare henge. Rommet er også tilgjengelig etter stengetid (meråpent bibliotek) og tas da i bruk av ungdom som logger seg inn og bruker rommet utover kvelden. I dette biblioteket har ikke de ansatte ungdommene i biblioteket påtatt seg noen synlig rolle ovenfor brukerne, utover at de planlegger og iverksetter arrangementer og tiltak som informasjonsplakater. På det andre biblioteket var det i starten noen færre ungdom som brukte tilbudet, men det er stadig ungdom innom. Særlig er leksecafeen jevnlig besøkt, og noen faste personer bruker lokalet jevnlig til lekselesing og henging. Enkelte av disse har tilsynelatende ikke et stort nettverk, og har opparbeidet en tillitsfull relasjon til ungdommen som er ansatt på Pusterommet, og som fungerer som «verter» de dagene de er tilstede.

4.4. Arrangementer og organiserte aktiviteter

Det er gjennomført en rekke ulike arrangementer. I Horten har det fra oppstarten vært et fokus i retning av arrangementer, særlig gjennom interesse for musikk og politikk. Det ble blant annet tidlig i prosjektperioden arrangert musikkveld med konsert av unge musikere, som var vellykket. I Sandefjord var arrangementer i første omgang lavere prioritert, men siden lanseringen av «Kvarteret» har også de arrangert en rekke ulike arrangementer, som quizer og oktoberfest ved Halloween. Det har også vært arrangementer for å markere verdensdagen for psykisk helse, og skrivekurs for ungdom.

De fleste arrangementene har vært diskutert i prosjektgruppen, hvor bibliotekene har blitt inspirert av hverandre og utvekslet konsepter til type arrangementer sammen. Delvis har dette vært arrangementer hvor eksterne foredragsholdere har vært hentet inn for å lage en åpen arena rundt et tema ungdommene og prosjektgruppen anså som aktuelle. Dette gjelder blant annet foredrag om stressmestring, mindfulness, og foredragsserien «How to adult». I denne foredragsserien har temaer knyttet til håndtering av «voksenlivet» og råd om personlig økonomi vært presentert. Her har prosjektgruppen fra begge biblioteker samarbeidet for å utvikle en serie av foredrag som har blitt holdt våren 2018, i begge bibliotek. Andre arrangementer har vært initiert gjennom samarbeid med andre frivillige organisasjoner, og gjennomført av de ansatte ungdommene. Blant annet har det vært arrangert «klesbyttedag» i Kvarteret i Sandefjord, i samarbeid med lokallag i Natur og Ungdom.

Bilde 7 Ytringsveggen i bruk, og annonsering av arrangement på Facebook

Leksecafe

I Sandefjord har det blitt etablert en leksekafe på Sandefjord biblioteks ungdomsrom Kvarteret, som avholdes hver mandag. Her ønskes ungdom velkommen til å gjøre lekser, treffe venner og være sosial, eller bare lese en bok du finner i hylla. Det blir satt frem lett servering som te og kjeks/nøtter, og noen ganger pizza eller rundstykker. Tilbudet er godt besøkt, særlig av noen faste brukere.

Bilde 8 Ukentlig leksecafe på Kvarteret har blitt en suksess

Lesesirkel – shared reading

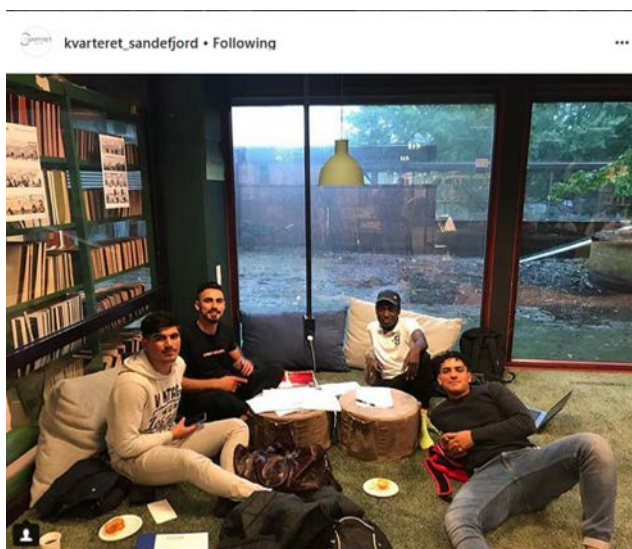
Det er igangsatt en lesegruppe i Sandefjord bibliotek, basert på Shared Reading-metoden. En ansatt med kompetanse på metoden leser høyt fra utvalgt litteratur, og leder samtaler og diskusjon. Tiltaket er særlig tenkt som et bidrag til økt folkehelse, hvor det legges til rette for at unge deltar i reflekterende samtaler om meningsfulle temaer, i en trygg sosial setting. Hittil har det vært et lite antall unge som har vært faste deltakere i lesesirkelen.

Bilde 9 Annonsering av lesesirkel for ungdom

4.4.1. Erfaringer med arrangementer

Hovedutfordringen med arrangementer er å få ungdom til å komme. En del arrangementer har også vist seg krevende å få gjennomført på grunn av den tiden det tar å planlegge, gjennom å avtale foredragsholdere/debattanter og så videre. De ansatte ungdommene har få timer til rådighet, og har også varierende arrangørkompetanse med seg inn i jobben. I tillegg er det, som kjent, svært krevende å få ungdom til å komme på arrangementer. Besøkstallene på arrangementene har variert mye, fra fulle lokaler til svært dårlig besøkte arrangementer. Som et utgangspunkt virker ungdom til å ha dekket behovet for organiserte aktiviteter, og det er heller et sted å henge som er ettertraktet. Samtidig så er dette et tilbud i startfasen, og man må forvente at det tar tid før arenaen «setter seg». Man ser også at man med kombinasjonen av et ungdomsrom og arrangementer kan treffe ulike målgrupper, som nettopp kan bidra til at biblioteket på sikt kan bli en møteplass hvor ungdom fra ulike miljøer anvender stedet på ulike måter, og derigjennom treffes i det tidligere har introdusert som lavintensive møteplasser. De som kommer på arrangementene ser ut til å være i andre ungdomsgrupper enn de som ellers bruker ungdomsrommene/-avdelingene for å henge. På sikt kan nettopp denne miksen av tilbud for ulike grupperinger bidra til møteplassfunksjonen, hvor blant annet brobyggende sosiale kapital kan realiseres.

kvarteret_sandefjord • Following
sandefjord bibliotek

Klesbyttedag den 1. april!

12.30-14.30 på Sandefjord Bibliotek

Lørdag 1. April, arrangerer Kvarteret i samarbeid med Natur og Ungdom klesbyttedag for ungdom mellom 15-25 år. Fokuset er miljøet og gjenvinning. Arrangementet er gratis. Lett servering av mat og drikke. Mer informasjon kan du finne på Kvarterets Facebook side.

- 1 Finn klær du ikke lenger ønsker. Klærne må være rene og i god stand.
- 2 Ta med deg klærne på biblioteket den 1.april.
- 3 Bytt klærne og få en «ny» garderobe!

Alle klær som blir igjen blir donert til Fretex. Håper å se deg der !

NATUR OG UNGDOM

KVARTERET

Bilde 10 Quizlag i aksjon, og annonsering for klesbyttedag

4.5. Markedsføring - å nå ut til ungdommen

Et formål var at det å ansette ungdom i seg selv skulle bidra til at ungdom ble rekruttert. Dette har vært en utfordrende del av prosjektet, hvor effekten av å ansette ungdom for bredere rekruttering ble overvurdert. Flere tiltak har vært initiert for å øke rekrutteringen av unge som bidrar aktivt til utviklingen av prosjektet. Det har vært gjort forsøk på å etablere «Kvarterets venner» for å få en brede støttegruppe rundt de ansatte ungdommene, som kan bidra til å videreføre prosjektet utover prosjektperioden. I denne sammenheng har man blant annet gått i dialog med Skagerak International School, hvor elever har som en oppgave å jobbe utenfor skolen som frivillige. Pusterommet er i kontakt med skolen for å høre om prosjektet kan være en del av et opplegg for frivillig arbeid, men dette samarbeidet er foreløpig ikke realisert.

I begge biblioteker er særlig sosiale medier tatt aktivt i bruk for markedsføring av satsningen. Det er etablert egne kontoer på Instagram og Facebook-sider, hvor det jevnlig blir lagt ut oppdateringer. Det er også sørget for at arrangementer og tilbud markedsføres gjennom bibliotekenes nettsider. I det ene biblioteket ble det fra starten lagt mye krefter og ressurser inn i markedsføringen, delvis på grunn av at de ansatte ungdommene hadde erfaring, interesse

og kompetanse på feltet. I det andre biblioteket har det vært en noe brattere læringskurve i å bruke sosiale medier til markedsføring. Utfordringen med å bruke sosiale medier til markedsføring er åpenbart at det er komplisert å nå ut til målgruppen, og sidene genererer foreløpig ikke mye aktivitet. Allikevel skal man ikke underkommunisere den effekten slik markedsføring kan ha på sikt. Prosjektet har også fått pressedeckning i Sandefjords blad og byavisa i Sandefjord, samt i Hortens lokalavis Gjengangeren.

Bilde 11 Oppslag i lokalavisa, dokumentert på sosiale medier

Det har i tillegg vært informert om arbeidet med Pusterommet ut mot flere arenaer hvor ungdom er. I første omgang har lokale videregående skoler har vært brukt som informasjonsplattform, gjennom at man har fått informere elever, samt at helsesøster har vært brukt som informasjonskanal. I tillegg har det blitt informert om tilbudet til utekontakten i Horten, slik at de kjenner til at det kan være ungdom også her utover åpningstid.

4.6. Faglig påfyll

Den største investeringen i ekstern fagkompetanse ble hentet inn gjennom workshopene på servicedesign. I tillegg ble det tatt ulike initiativer for å sikre faglig påfyll, særlig på folkehelseperspektivet. Store deler av prosjektgruppen deltok på Ungdatakonferanse høsten 2016. Høsten 2016 ble det arrangert et miniseminar med Karin Gustavsens på temaet barnefattigdom, for både prosjektgruppen og ungdommen. Et tema som ble tatt opp her var betydningen av at tilbud ikke koster så mye. Fokuset på barnefattigdom rettes gjerne mot kostnader på fritidsaktiviteter, skolebetalinger og merkeklær, og dette er alle viktige elementer i arbeidet for motvirke eksklusjon som kan begrunnes i barnefamiliers dårlige økonomi. Men, forskning viser også at familier med anstrengt økonomi særlig opplever løpende, uforutsette utgifter til hverdagsaktiviteter som svært krevende, det være seg cafeturer, kinobesøk eller andre hverdagsaktiviteter som i sum koster mye (Fløtten, 2014). Både ungdommen og prosjektgruppen opplevde seminaret som svært lærerikt, med hensyn til planlegging av både arrangementer og møteplassfunksjonen.

4.7. Nettverksbygging for folkehelseperspektivet

Det har vært tatt en rekke initiativer for at ungdomsavdelingene ved folkebibliotekene i økende grad skal kunne bidra inn til nettverksbygging i kommunen, knyttet til temaet ungdom, møteplasser og folkehelse. På dette punktet er det særlig de voksne som har tatt initiativ gjennom kjennskap til ressurspersoner og tilbud. Det har særlig vært kontakter som kan bidra til å sikre folkehelseperspektivet som har vært formålet med nettverksbyggingen. I Horten kommune har man nå kommet langt i å etablere dette nettverket for folkehelsearbeid, og dette er et punkt hvor prosjektet Pusterommet vi fortsette å virke, også ut over prosjektperioden.

Bilde 12 Prosjektgruppen lager ny tidslinje for å planlegge nettverksbygging

5. Diskusjon

5.1. Hvordan engasjere ungdom i medvirkningsprosesser

En av målsetningene i prosjektet var å engasjere ungdom til å delta og medvirke i utviklingen av det nye bibliotektilbudet for målgruppen. Derigjennom oppsto også ideen om å ansette ungdom. Erfaringene med dette har vært positive, men ikke entydige. For det første viste erfaringene at de voksne må trå til for å veilede ungdommen som ansettes, da man ikke kan ta for gitt av ungdommen sikrer den fremdriften og innehar selvstendigheten som kreves for å realisere planer de medvirker til å utvikle. Da må de voksne bidra med støtte for at det ikke stopper opp. Den første høsten ble litt hektisk med workshopene, og ungdommene ble usikre på hva de skulle gjøre ut over deltakelsen her, og at det ble gjort lite mellom workshopene. Etter at workshopene ble ferdige måtte bibliotekene utfordres noe på å sette tydeligere forventninger og rammer for ungdommens arbeid på biblioteket. De måtte få selvstendige arbeidsoppgaver, og styre sine ungdomsaktiviteter, samtidig som det måtte veiledes i hvordan de skulle bruke timene sine. Erfaringen er at det lett glipper litt i koordinering av mange aktører, hvor det lett kan bli til at den ordinære driften tar fokus, og ungdommene driver for mye alene uten fremdrift. Dette er en lærdom, som prosjektgruppen tok tak i underveis.

Det samme gjelder evnen til å kunne holde tråden i de mer langsiktige og overordnede målene i prosjektet. Det ble tatt flere runder underveis på hvor man måtte utvikle en balansegang mellom å styre prosjektet, samtidig som å ikke underkjenne hva ungdommene faktisk har gjort, hva de ønsker, og støtte i hvordan man kan gjennomføre. Dette gjelder også hvordan man kan veilede ungdommen i å fortsette med en plan B, dersom plan A ikke fungerer. Prosjektet endte dermed opp noe mer voksen-veiledet en hva man planla, men samtidig under varsomheten om at det er ungdommenes perspektiver og innspill som skal ivaretas.

Vurderingen av å ansatte ungdom er dermed at det krevde mer jobb og ressurser fra bibliotekene enn planlagt, særlig i den første prosjektperioden frem til ungdommene fikk noe mer erfaring og trygghet i rollen. Uklarhetene i startfasen lå også delvis i hvilket mandat ungdommen hadde fått. Tanken var at de skulle jobbe mot målgruppen, som de har gjort, men som vi har sett så er dette et svært vidt mandat, som ikke nødvendigvis sikrer de ytterligere

målsetningene med fokus mot folkehelse og sosial utjevning. Bibliotekene måtte bruke tid med ungdommene, og hjelpe til med agendaen slik at den helhetlig tanken om møteplassfunksjonen til biblioteket og folkehelseaspektet rundt prosjektet kommer under huden på alle.

Det å bruke ungdom til å rekruttere ungdom, og å ansatte ungdommer som skal engasjere flere i utviklingsarbeidet viste seg å være utfordrende, særlig når det gjaldt forestillingen om trekke inn flere ungdom i medvirkningsprosesser enn de som er ansatt. Denne rekrutteringseffekten kommer ikke av seg selv. Ungdommene gjennomførte spørreskjema i første prosjektår, og da fikk de en del svar som de tok med seg videre. De har også invitert ungdom til idedugnad, og til konkrete verksteder i utviklingen av ungdomsavdelingene, som puteverksted. Men, å få ungdommer til å bli «varige» bidragsytere har vist seg å vært vanskelig. Det kan blant annet være vanskelig å få noen til å komme og bidra på dugnad, når enkelte får betalt. Det at man ansetter utvalgte ungdom for å sikre medvirkningen, kan dermed ha være et tveegget sverd, men som allikevel ha vært nyttig i startfasen.

5.2. Folkehelseperspektivet

Hvordan folkehelseperspektivet skal håndteres og sikres i gjennomføringen av prosjektet har vært et tilbakevendende tema på prosjektmøter, særlig gjennom deltakelsen fra folkehelserepresentanter fra kommunene og fylkeskommunen. Disse har vært betydningsfulle for å forklare og vise hva folkehelsearbeid kan innebære i praksis, samt bidra til konkrete ideer for blant annet kobling av ressurser, initiativene for nettverksbygging, samt vektlegging av at tiltakene som springer ut av prosjektet blir forankret i organisasjonene også ut over prosjektperioden. Forestillingene om hvordan Pusterommet kan bidra til å fremme helse er noe ulike, som igjen reflekterer noen av de ulike vinklingene som ble presentert i kapittel 3, angående sammenheng mellom medvirkning og folkehelse. På den ene siden fremheves det at bare det å gi ungdom en så stor rolle ved å tilrettelegge for og synliggjøre medvirkning, og ved å lage en sosial møteplass, er et positivt bidrag til folkehelsen. På den andre siden er etterlyses det at betydningen av at de konkrete mekanismene som denne effekten skal medieres gjennom blir spesifisert og uttalt, slik at det kan undersøkes empirisk om de har denne effekten. Man kan ikke ta for gitt at medvirkning bidrar til bedret psykisk helse. Blant annet problematiseres det at et relativt lite antall ungdom er aktivt deltakende i medvirkningsprosessen, og de tilhører ikke nødvendigvis målgruppen hvor det finnes et stort potensiale for helseeffekter av

medvirkning. Blant annet er flere av de ansatte ungdommene allerede engasjerte som deltakere på ulike arenaer. Samtidig har prosjektet kun virket i knapt to år, tiltak er på gang og ungdomsrommene er ment å fortsatt initiere og tilrettelegge for medvirkning, dersom de bli opprettholdt. Dersom større grupper av ungdom på sikt får et økt eierskap til ungdomsrommene, og deltar aktivt i videreutviklingen av nye ideer vil medvirkningseffekten gradvis kunne bli større.

Lesesirkelen som anvender metodikken fra Shared-reading har vært tenkt å ha en betydning i denne sammenhengen. En ansatt på biblioteket i Sandefjord har mye kompetanse på metodikken, og har igangsatt lesergrupper høsten 2017 og vår 2018. Tilbudet er lavterskel, ved at deltakerne verken skal forberede noe eller forplikte seg til videre deltakelse. Den ansatte forbereder en tekst, leser høyt, hvorpå alle diskutere teksten sammen, og eventuelt selv relatere det til egne erfaringer og tanker. Kanskje det kan sette i gang refleksjoner hos ungdommen som kan bidra til økt selvrefleksjon, selvinnsett og opplevelse av selvforståelse og livsmestring, samt gi mulighet til å på en ufarlig måte diskutere kompliserte temaer, uten at lederen får rolle som terapeut.

Også de andre tiltakene i prosjektet kan bli betydningsfulle på sikt. I den ene kommunen er nå biblioteket og Pusterommet er som nevnt blitt en del av et nyopprettet utvidet kommunalt samarbeidsnettverk for folkehelse. Det bidrar til at prosjektet Pusterommet kan få virke og få en fortsettelse ut over prosjektperioden. Også på fylkesnivå har folkehelserepresentanter uttrykt støtte til prosjektet, hvor Pusterommet har blitt en del av program for folkehelse, et flerårig prosjektet som administreres av folkehelse i fylkeskommunen med midler fra Helsedirektoratet. I tillegg benyttes ungdomsavdelingene nå aktivt til formidling av ulike helserelaterte tilbud til ungdom i kommunen, som kan bidra til en effekt i form av informasjonsflyt. Andre ideer som har vært diskutert er arrangementer hvor ungdom inviteres til å diskutere resultater fra Ungdata-undersøkelsen, eller et arrangement med et SKAM-panel, for å følge opp aktuelle temaer fra den populære tv-serien knyttet til psykisk helse. Disse arrangementene er ikke realisert innen prosjektperioden, men kan hentes opp ved aktuelle anledninger.

Folkehelseperspektivet viser også betydningen av å sikre at fagkompetansen får innvirkning på prosjektet, til tross for ungdommenes sentrale posisjon. Ungdommene har lett for å rette oppmerksomhet mot de aktivitetene som vekker deres interesse, hvor de mer helhetlige og overordnede målsetningen i prosjektet kunne komme litt i bakgrunnen. Dette gjelder både bevisstheten rundt hvilke målgrupper man treffer, og hvilke grupper som fremstår som sårbare og særlig aktuelle å treffe med tiltak. Dette gjelder også perspektiver knyttet til sosial ulikhet og økonomi.

En viktig dimensjon er altså sosial ulikhet, hvor både deltakelse og psykisk helse har sammenheng med familieøkonomi, som blant annet gir faglig argumenter for betydningen av at arrangementer og tilbud er gratis eller rimelige for å sikre at alle ungdom har mulighet til å delta. Ungdommene i den ene gruppesamtalen fremhevet betydningen av at tilbudet var gratis. De opplevde det som for dyrt «henge på cafe», og alternativet til biblioteket var å henge utenfor kjøpesenteret, eller andre steder som var gratis. I Ungdataundersøkelsen (Vardheim, 2017, p. 18) har ungdommene i Vestfold blitt spurt om hvor god eller dårlig råd foreldrene har hatt de siste to årene. 76 % av alle de spurte, 78 % av ungdomsskoleelevene og 71 % av elevene i VG1, opplever at foreldrene «stort sett» eller «hele tiden» har hatt god råd. Dette er omtrent som tallene på nasjonalt nivå. 18 % av ungdommene i Vestfold opplever at familien «verken har hatt god eller dårlig råd», mens 6 % oppgir at familien «stort sett» eller «hele tiden» har hatt dårlig råd.). Forskning viser at psykisk helse henger sammen med økonomi i familier (Bakken et al., 2016; Sletten, 2015). Det samme gjør grad av deltakelse i fritidsaktiviteter. Pusterommet kan potensielt bidra til å gi et tilbud til ungdom som ligger i denne målgruppen, gjennom å være lavterskel tilbud om deltakelse og en gratis, inkluderende sosial møteplass.

5.3. Den krevende målgruppen ungdom

Det ligger en uforutsigbarhet i det å lage tilbud for ungdom ved at man aldri vet hvilke «gjenger» eller ungdomsgrupper som vil ta tilbudet i bruk. Hvordan skal tilbudet nå ut til de gruppene som har mest behov for det, som sårbare grupper, samtidig som det ikke skal bli et stigmatiserende tilbud å bruke. Dersom stedet på den annen side blir omfavnet av en ressurssterk gruppe, risikerer man at mer sårbare grupper ikke opplever tilhørighet og føler seg ekskludert. I bibliotekene har utviklingen vært noe ulik på dette feltet. I Sandefjord går de aktivt og åpent ut i annonsering, med en leksecafé som skal være åpen for alle. I Horten er ungdomsavdelingen

ikke like tydelig annonsert, men er godt besøkt av helt andre målgrupper enn de som man ser er tiltrukket av arrangementene de tilbyr. Gruppeintervjuene viser at disse kommer uavhengig av markedsføring, ansatte ungdommer og rekruttering. De kommer fordi det tilbys et rom hvor de kan slappe av og være sosiale sammen.

5.4. Å fremme folkehelse – møteplassfunksjonen og tilhørighet

Gruppeintervjuene med ungdommene som brukte den ene ungdomsavdelingen jevnlig ga interessante resultater når det gjaldt temaet møteplass, inkludering og tilhørighet. De fremstår som sosialt integrert i sine vennegrupper, men de betrakter ikke seg selv som «de populære». De populære ble assosiert med de vellykkede, som er opptatt med idrett og trening, som ungdommene i intervjuet antok ikke hadde behov for et «hengested» som biblioteket. Deltakerne i intervjuet derimot fortalte at de var mindre involvert i idrett, og savnet et sted hvor de kunne treffes for å prate. De fremhevet også at et slikt åpent sted la til rette for at de kunne bli kjent med nye ungdommer, og sosialisere på tvers av «etablerte gjenger». Dette opplevde de som svært positivt, da de fortalte at andre sosiale arenaer, som skole, gjerne er preget av mye klikker, samt en naturlig avgrensning mellom klassetrinn og skoler.

Ungdommene fortalte videre at rommet innbyr til å være mer inkluderende ovenfor hverandre. Dersom man skal bruke alternativet, å være hjemme hos hverandre, virker plasshensyn og det private begrensende. Det gir en høyere terskel for å invitere mange og for å inkludere de man ikke kjenner godt fra før. I praksis bidrar dette, ifølge ungdommen til ekskludering. På et åpent sted som biblioteket forteller ungdommene at det er lettere å be alle bli med. Enkelte fortalte at de hadde tidligere erfaringer med å være ekskludert, og fremhevet dette som en viktig egenskap. I dette intervjuet ble de ansatte på bibliotekene ikke regnet som betydningsfulle for deres opplevelse av tilhørighet. De kjente ikke til de ansatte ungdommene, og erfarte gjerne de øvrige bibliotekansatte som begrensende i form av at de ofte fikk beskjed om å dempe seg noe når de ble høylytte. De hadde heller ikke ennå erfart at biblioteket aktivt inviterte ungdom til å delta i videre utvikling av rommet og dens funksjon, men de ga uttrykk for å sette pris på å bli hørt i sine synspunkter. Mange var svært aktive og engasjerte i samtalen, og ga inntrykk av å oppleve en invitasjon til videre medvirkning som positivt.

En litt annen brukergruppe kom til syne gjennom gruppeintervjuet i det andre biblioteket, hvor man kan antyde at ungdommen som bruker stedet er noe mer sårbare, og hvor de får en noe sterkere tilknytning til stedet som faste brukerne. Dette er personer som gir uttrykk for et ønske om flere å være sosiale samme med. De fremstår som noe mer ensomme, og uten de vennerettverkene ungdomsgruppene i det første biblioteket fortalte om. Her fremheves også relasjonen til de ansatte ungdommenes rolle som «verter», og de gir inntrykk av å sette pris på å bli gjenkjent og ha en opplevelse av tilhørighet.

Ungdommene som ble intervjuet er på ingen måte regnes som representative for målgruppen som helhet, men erfaringene de ga er interessante å analysere i lys av teorier og forskning om bibliotekenes potensielle funksjon som lavintensive møteplasser og et 'tredjested' fra kapittel 3, som et offentlig og nøytralt sted hvor publikum kan oppleve tilhørighet og sosialt samvær. Her fremheves biblioteket som en møteplass som også kan bidra til å fremme sosial kapital og inkludering. Intervjuene med ungdom som bruker ungdomsrommene vitner om at biblioteket som møteplass har et potensiale for slike positive virkninger. Gjennom møteplassfunksjon blir biblioteket oppsummert en del av et mer mangfoldig tilbud i ungdommens oppvekstmiljø.

5.5. Mellom styring og selvstyring

Bibliotekene har svært ulike profiler, som gjenspeiles i hvordan de har utviklet og gjennomført prosjektene. Det har i gjennomføringen gitt enkelte spenningsfelter i hvordan balansere gjennomføring av prosjektet i tråd med formålet, med det å gi aktørene frihet i utviklingen av bibliotektilbudet. Bibliotekene skal og må ha stor frihet i å utvikle prosjektene i litt ulike retninger. Dette gjelder både for å sikre ansattes motivasjon og eierskap til prosjektet, men også gitt av de fysiske lokalene samt styringslinjen hvor bibliotekene er underlagt kommunalt eierskap, og ledet av en kommunalt ansatt enhetsleder. En prosjekt initiert av fylkesbiblioteket må dermed operere innenfor rammene som er gitt av det kommunale nivået. Det lå en rekke målsetninger i prosjektet, men det ble tydelig at slike målsetninger tolkes ulike av ulike aktører. Bibliotekene har eksempelvis fått full frihet når det gjelder hvilke ungdommene som er ansatt, og her kommer også ulikheter i bibliotekenes profil inn. Det ble i prosjektgruppen dermed tatt noen runder underveis for å korrigere og presisere hvordan disse målsetningene kunne realiseres i de ulike bibliotekene, samtidig med å bevare opplevelsen av at Pusterommet som prosjekt beveget seg i felles retning. Noe vektlegges på bekostning av noe annet. Når det gjelder

selve utfallet i hvordan ungdomsaktivitetene ble utformet, så måtte de som jobbet lokalt få stor frihet til å styre selvstendig for å sikre flyt i prosjekt. Det som i begynnelsen kunne vitne om litt sprik i ulike retninger, ble etterhvert gjennom velfungerende prosjektgruppemøter gjenforent i gode diskusjoner. Prosjektledelsen bidro her med å hele veien sjekke lokal aktivitet opp mot prosjektplan, holde oversikt over progresjon og blant annet ta frem verktøy og visualiseringer fra workshopene i servicedesign for å bidra til kontinuitet og gjennomføring.

En annen spenning mellom styring og selvstyring ligger i graden av og eventuelt styringen av ungdommens medvirkning. Et tilbakevendende tema har vært hvordan man skal sikre at den faglige kompetansen i prosjektgruppen utnyttes, uten å undergrave ungdommens initiativ og reelle medvirkning. Dette gjelder særlig knyttet til å ivareta folkehelseperspektivet, samt å sikre bibliotekets relevans for en bredde av målgruppen, da blant annet inkluderende virkninger for mer sårbare grupper. Dersom ungdommen får stor innflytelse, risikerer man at tilbudet blir for smalt, eller at noen grupper tar eierskap på en måte som kan virke ekskluderende. En ytterligere fare er at ansatte ungdom nærmest blir «voksne» eller terapeuter for sårbare brukergrupper, heller enn å være likeverdige deltakere i medvirkningsprosesser. Samtidig ligger en fare i at tilbudet blir så åpent at ingen grupper opplever eierskap, og at det ikke blir tatt i bruk. De to bibliotekene har løst balansegangen og utfordringene gjennom aktiv dialog med og tilbud om noe kompetanseheving mot de ansatte ungdommene. Ungdommene har løst utfordringene på ulikt vis, hvor de varierer mellom å være mer aktivt vertskap ut mot brukergrupper, versus å i større grad tilrettelegge for arrangementer. Det har i praksis vist seg at Pusterommets tiltak i alle fall delvis ser ut til å treffe ulike segmenter av målgruppen, og dermed fungerer som en møteplass hvor ulike ungdomsgrupper kan oppleve økte muligheter for deltakelse.

5.6. Ungdommens plass i biblioteket

Enkelte ansatte i bibliotekene, inkludert biblioteksjef, opplever at Pusterommet har økt bevisstheten rundt ungdom som målgruppe, samt synligheten til målgruppen i de enkelte bibliotekene. Før ble mange tiltak ut mot ungdom gjort i det stille, mens nå har ungdommen fått større plass og blitt mer synlige. Ungdom jobber på biblioteket og har fått tildelt en større plass i lokalene. Flere møter handler om ungdom, arrangementer handler om ungdom og målgruppen blir en naturlig del av arrangementsplanen som legges. Men, for at denne

synliggjøringen skal fortsette er man avhengig av at tiltakene og fokuset opprettholdes også etter prosjektperioden. Som uttalt fra en biblioteksjef, så må målet være å få etablert en ungdomssatsning som blir en del av vanlig drift, ikke kun avhengig av midlertidige prosjekter og ildsjeler.

6. Konklusjon og råd til veien videre

6.1. Om å bruke SOD og servicedesign til medvirkning

- Det å starte prosjektet med workshop innen servicedesign og SOD ble erfart som en god katalysator for ideer, samt at det ga prosjektgruppen en strategi og et verktøy for systematisk gjennomføring.
- Verktøyene ga gode erfaringer for å sikre medvirkning og eierskap til ideer blant ungdommene som er ansatt. Men, disse ga ingen garanti for videre medvirkning ut mot større brukergrupper. En ytterligere bruk av verktøyene for å hente inn synspunkter og involvere flere fra brukergruppen underveis kunne vært anvendt her.
- Det kreves en bevisst strategi dersom målet er kompetanseheving og kompetanseoverføring i prosjektgruppen, da dette ikke kommer av seg selv gjennom å delta på workshops. Det tar tid før innsikten i verktøyene modnes, og den noe intensive perioden med workshops gjorde at en del av lærdommen ikke fikk feste i prosjektgruppen som ikke allerede hadde en del kompetanse i bunn. En strategi er å hente opp verktøyene og trene med jevne mellomrom i prosjektperioden.
- På samme måte krever det da en bevisst strategi for å hente opp verktøyene gjennom prosjektperioden også for å sikre gjennomføring og utnytte potensialet fra de tidlige idefasene.
- Dersom kompetansehevingen skal ha overføringsverdi, ved å kunne anvendes i organisasjonen i andre prosjekter, så kreves igjen en bevisst strategi for å dokumentere og opprettholde kompetansen for å kunne hente den opp i senere prosjekter.
- SOD kan fremstå som komplekst å bruke, og erfaringene tilsa at det best egner seg for større prosjekter. I prosjektet Pusterommet som helhet opplevde flere SOD som svært nyttig for å sikre systematikk, evnen til å håndtere komplekse prosesser, og ansvarliggjøring for fremdrift og gjennomføring. I mindre prosjekter og delprosjekter kan andre verktøyer fra servicedesign være mer relevante.

6.2. Tiltak i bibliotekene

- Ungdomsrom har blitt etablert, og dette har vært betraktet som en suksess. Rommene er relativt godt besøkt av ungdom som bruker dem som en uformell møteplass,

lekselesing, spilling og til å være sosiale. Det at ungdom har satt sitt preg på interiør og utforming har vist seg å være en suksessfaktor for å skape en atmosfære ungdommen setter pris på. Den faste leksecaféen har også vist seg å være en suksess, med en gruppe relativt faste deltakere.

- Det har vært gjennomført en rekke ulike arrangementer med ulike temaer, delvis kulturelle innslag, delvis med mer helserelaterte temaer rettet mot psykisk helse, livsmestring (How to adult), eller mer rene sosiale aktiviteter.
- Biblioteket har bidratt til å åpne opp for samarbeid på tvers innad i kommunen. Eksempelvis har det vært opprettet samarbeid med helsestasjoner, som en informasjonstavle i ungdomsavdelingene hvor det kan henges opp helserelatert informasjon
- Det har i begge bibliotek vært satt opp ytringsvegger, hvor ungdommen inviteres til å komme med meninger og uttrykk.

6.3. Om å ansette ungdom

- Oppsummert har det å ansette ungdom i prosjektet vært en positiv erfaring. De har bidratt til at målgruppens ønsker og behov er ivaretatt på en måte voksne selv sier de ikke ville klart, og hatt ideer som de bibliotekansatte ikke selv ville kommet på.
- Det å ansette ungdom krever en del veiledning og støtte for å strukturere arbeidsoppgaver og arbeidstid. Man kan ikke forutsette selvstendighet og gjennomføring, uten å tilrettelegge for at dette også delvis må læres.
- Det å ansette ungdom er ingen sikring for å rekruttere ungdom for øvrig til biblioteket
- Prosjektet har vist seg sårbart ovenfor uforutsigbarhet/utskiftninger av de ansatte ungdommene, samt at ungdommenes ulikhet gjør det uforutsigbart hvilke arbeidsoppgaver de vil trives med. Det å ansette ungdom krever altså en del fleksibilitet for å tilpasse prosjektet underveis.
- Ungdom er ikke å betrakte som én målgruppe, men en mangfoldig målgruppe med ulike interesser. Prosjektet krevde dermed balansegang mellom å gi ungdom reell medvirkning i prosjektutforming, men samtidig sikre relevans for øvrige aktuelle ungdomsgrupper

6.4. Møteplass og folkehelse

- I begge kommuner har prosjektet bidratt til et sterkere samarbeid mellom bibliotek og folkehelse, og betydningen av bibliotekets rolle som arena i folkehelsearbeidet har fått større aksept.
- Begge ungdomsrommene brukes aktivt av ungdom som ellers ikke opplever å ha et tilbud i kommunen. Delvis anvendes rommene av ungdom som fremstår som søkende etter kontakt og tilhørighet. Delvis har ungdomsgjenger som ikke er organisert i idrett eller andre organiserte aktiviteter tatt ungdomsrommene i bruk, som et «tredjested» å sted å henge og være sammen.
- Ungdommene forteller i intervju at de i utgangspunktet opplever biblioteket for øvrig som preget av stillhet, assosiert med ansatte som sier «hysj» og virker begrensende. Ungdomsrommet derimot oppleves som frirom, hvor de føler at de er velkomne, og hvor de være seg selv og bare slappe av.
- Økonomi og gratisaspektet fremheves som av betydning av ungdommen som bruker tilbudet med ungdomsrommene.
- Bruken av ungdomsrom til å synliggjøre helserelevante tiltak i kommunen, slik som å formidle kontaktinformasjon, helselapp, samt initiativer gjennom å holde foredrag eller møter, er foreløpig usikkert, da det krever at prosjektet må virke over tid.

6.5. Markedsføring og rekruttering

- Vi lever i en digital tidsalder, men man kan ikke dermed ta for gitt høy kompetanse hos ungdom når det gjelder å drive markedsføring og utadrettet aktivitet med bruk av sosiale medier. Dersom bruk av sosiale medier ligger som en sentral målsetning i prosjektet, bør kompetanseheving på dette tilbys for de som har behov for dette, eventuelt tilrettelegge mer for læring mellom deltakerne innad i gruppen. Prosjektet bekrefter også en allmenn erkjennelse av at det er krevende å treffe målgruppen gjennom sosiale medier.
- Å ansette ungdom er i seg selv ikke en effektiv strategi for å rekruttere ungdom bredt til deltakelse. Ungdom beveger seg i selektive miljøer, og har ikke nødvendigvis mulighet til å rekruttere ut over eget nettverk. Men, medvirkningsprosessene og deltakelsen har

bidratt til at ungdomsperspektivet mer generelt har blitt ivaretatt i utvikling av tilbudet. Dette har vist seg å sikre relevans og opplevelsen av at tilbudet er tilpasset deres ønsker, blant annet i utviklingen av ungdomsrommene.

- Det å etablere ungdomsrommet har i seg selv vist seg å rekruttere ungdom til biblioteket. Det å ha en plass å henge er attraktivt for ungdom, og de ungdommene som tok tilbudet i bruk hadde oppdaget dette utenom bibliotekets aktive annonsering. Bibliotekets sentrale lokalisering i bybildet, synligheten til ungdomsrommet i bibliotekrommet, kombinert med en effektiv jungeltelegraf, bidro til å tiltrekke seg ungdom som ellers ikke fulgte biblioteket på sosiale medier.

7. Litteratur

- Aabø, S., & Audunson, R. (2012). Use of library space and the library as place. *Library & Information Science Research*, 34(2), 138–149. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2011.06.002>
- Aabø, S., Audunson, R., & Vårheim, A. (2010). How do public libraries function as meeting places? *Library & Information Science Research*, 32(1), 16–26. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2009.07.008>
- Audunson, R. A., & Lund, N. W. (Eds.). (2001). *Det Siviliserte informasjonssamfunn: folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Backe-Hansen, E. (2011). Teoretiske perspektiver i synet på ungdoms medvirkning – en litteraturgjennomgang. NOVA. Vedlegg til NOU 2011: 20 Ungdom, makt og medvirkning. Retrieved from https://www.regjeringen.no/contentassets/e68e3849077544e0a23f060916e2e3f2/no/sved/backe-hansen_elisabeth_litteraturgjennomgang.pdf
- Bakken, A. (2017). *Ungdata 2017 - Nasjonale resultater* (NOVA-rapport No. 10/17). Retrieved from <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2017/Ungdata-2017>
- Bakken, A., Frøyland, L. R., & Sletten, M. A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv: hva sier Ungdata-undersøkelsene? Anders Bakken, Lars Roar Frøyland, Mira Aaboen Sletten* (Vol. 3/2016). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2011). Ungdom, makt og medvirkning (NOU 2011: 20). Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning. Retrieved from <http://www.regjeringen.no/id666389>
- Barstad, A., & Sandvik, L. (2015). *Deltaking, støtte, tillit og tilhørighet: En analyse av ulikhet i sosiale relasjoner med utgangspunkt i levekårsundersøkelsene* (IS-2387 No. 12). Oslo: Statistisk sentralbyrå, Helsedirektoratet. Retrieved from <http://hdl.handle.net/11250/2445446>
- Dahlkild, N. (2013). Biblioteket som rum i byens rum. *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab Og Kulturformidling*, 2(1).
- Difi. (2016). Tenestedesign | Difi. Retrieved May 30, 2018, from <https://www.difi.no/fagomrader-og-tjenester/innovasjon/hvordan-jobbe-med-innovasjon/verktoy-og-metoder/tenestedesign>
- Fløtten, T. (2014). *Helhetlige tiltak mot barnefattigdom: en kunnskapsoppsummering* (Vol. 2014:18). Oslo: Fafo. Retrieved from <http://www.fafo.no/images/pub/2014/20365.pdf>
- Folkehelseloven. (2011). Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven). Helse- og omsorgsdepartementet. Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29>
- Frønes, I. 1946-. (2011). *Moderne barndom*. [Oslo]: Cappelen Damm akademisk.
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2015). Folkehelsemeldingen: mestring og muligheter (Meld. St. 19 (2014-2015)). Helse- og omsorgsdepartementet. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-2014-2015/id2402807/>
- Helsedirektoratet. (2017). Brukermedvirkning. Retrieved May 30, 2018, from <https://helsedirektoratet.no/folkehelse/psykisk-helse-og-rus/brukermedvirkning>
- Kulturdepartementet. (1986a). Folkebibliotekloven. Kulturdepartementet.
- Kulturdepartementet. (1986b). Lov om folkebibliotek (folkebibliotekloven). Kulturdepartementet. Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>

- Lagerstrøm, B. O., & Revold, M. K. (2015). *Undersøkelse om bibliotekbruk 2015* (Vol. 2015/32). Statistisk sentralbyrå. Retrieved from <http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/undersokelse-om-bibliotekbruk-2015>
- Odd Einar Olsen, Aslaug Mikkelsen, & Preben H. Lindøe. (2002). Fallgruver i følgeforskning. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 43(02), 191–217.
- Overgaard, L. (2009). *Mindspot Make it your Library. Reflection Report from the Development Project YOUng*. Århus: Mindspot, Aarhus Main Library, Citizens' Services and Libraries. Retrieved from https://www.aakb.dk/sites/www.aakb.dk/files/files/file_attachments/2012-07-10_1356/mindspot_rapport_eng_web.pdf
- Reason, B., Løvlie, L., & Brand Flu, M. (2015). *Service Design for Business: A Practical Guide to Optimizing the Customer Experience*. Hoboken, UNITED STATES: John Wiley & Sons, Incorporated. Retrieved from <http://ebookcentral.proquest.com/lib/ucsn-ebooks/detail.action?docID=4305714>
- Robert D. Putnam, & Lewis M. Feldstein. (2003). *Better together: restoring the American community*. New York: Simon & Schuster.
- Robert D. Putnam. (2000). *Bowling alone : the collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Sevaldsen, B. (2012a). Gigamapping. Retrieved May 23, 2018, from <http://www.systemsorienteddesign.net/index.php/giga-mapping/about-gigamapping>
- Sevaldsen, B. (2012b). ZIP-Analysis. Retrieved May 23, 2018, from <http://www.systemsorienteddesign.net/index.php/tools/zip-analysis>
- Sletten, M. Å. (2015). Psykiske plager blant ungdom: sosiale forskjeller og historien om de flinke pikene. Retrieved from <http://hdl.handle.net/10642/2997>
- Sevaldsen, B. (2009). systemsorienteddesign.net. Retrieved May 23, 2018, from <http://www.systemsorienteddesign.net/index.php/sod>
- Øia, T., & Fauske, H. (2010). *Oppvekst i Norge* (2. rev. utg.). Abstrakt.
- Vardheim, I. (2013). *Ung i Vestfold 2013* (No. TF-Rapport nr. 324). Telemarksforskning. Retrieved from https://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/detalj.asp?merket=5&r_ID=2375
- Vardheim, I. (2017). *Ung i Vestfold 2017* (Ungdata). Vestfold: Vestfold fylkeskommune, KORUS. Retrieved from https://www.vfk.no/globalassets/vfk/dokumenter/kultur/folkehelse/vfk_ung_i_vestfold_2017_rapport_interaktiv.pdf
- Vårheim, A. (2006). Folkebiblioteket som skaper av sosial kapital. *Bok Og Bibliotek*, 2006(6). Retrieved from <http://www.bokogbibliotek.no/folkebiblioteket-som-skaper-av-sosial-kapital>
- Vestfold Fylkeskommune. (2015). Strategisk kultur- og idrettsplan 2015-2018 Vestfold. Retrieved from <https://www.vfk.no/Documents/vfk.no-dok/Kultur/Styringsdokumenter/Strategisk%20kultur-%20og%20idrettsplan%202015-2018%20Vestfold.pdf>
- Wollebæk, D., & Seggaard, S. B. (2011). *Sosial kapital i Norge*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Pusterommet: Fokusgruppeintervju - intervjuguide

Utviklet av Unni Margreta Aadne

Formål: Undersøke i hvilke grad tilbudet:

1. Opplevs som relevant for ungdom i målgruppa
2. Bidrar til medvirkning
3. Bidrar til økt trivsel og livskvalitet

Opptaket blir ikke transkribert.

Ut fra prosjektbeskrivelsen ønsker vi å undersøke på følgende dimensjoner:

- Rekruttering
- Aktiviteter
- Medvirkning
- Trivsel – livskvalitet – tilhørighet
- Videreutvikling

Tema/dimensjoner/ spørsmål

Rekruttering:

- Hvordan ble du kjent med tilbudet?
- Hvordan var det å komme hit første gang? Hvordan ble du tatt i mot?

Betydning:

- Hva betyr Hjørnet for deg?
- Hva gjør at du kommer hit og bruker stedet? Hvor ofte er du her?

Aktiviteter:

- Hva pleier du å gjøre når du er her?
- Kunne du tenke deg å gjøre andre ting – aktiviteter?
- Springbrett til andre aktiviteter, organisasjoner, eller andre miljøer.

Medvirkning:

- Har du blitt spurt om hva ønsker eller mener om Hjørnet?'
- Kunne du tenke deg å bidra til å utvikle Hjørnet?
- På hvilke måte? (Hva skal til for at du vil involvere deg?)
- Har du forslag til hvordan Kvarteret blir kjent for flere og at flere vil bruke det?
- Har du fortalt om det til andre ungdommer?

Trivsel – tilhørighet – livskvalitet

- Treffer du andre ungdommer her?
- Har du blitt kjent med noen her?
- Har du kontakt med de du kjenner her utenfor biblioteket? Treffer du de andre steder?
- Hva er bra her – hva betyr det for deg?
- Ville dere bli savnet her dersom dere ikke kom? Betydningen av bibliotekaren

Videreutvikling:

- Hvis du skulle tenke deg Kvarteret om ett år – ditt drømmebilde:
- Hvordan ser det ut? Hva skjer her, hva slags folk treffer du?
- Hvorfor ville du gå hit?
- Hva skulle til for at flere ungdommer kom hit?